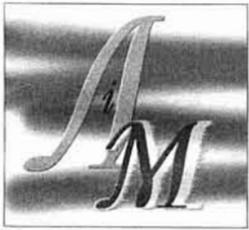


ЛІТЭРАТУРА

і мастацтва



16 снежня 2005 г. № 50/4337

АНОНС!



Увогуле лічу, што кантракты — не той метад, пры дапамозе якога можна кіраваць людзьмі. Сам быў дырэктарам прадпрыемства і добра ведаю, што любога чалавека можна звольніць на працягу аднаго дня. Але ўзнікае заканамернае пытанне: які ты кіраўнік, калі не можаш знайсці агульную мову са сваімі падначаленымі? Таму абгрунтоўваць гэты працэс тым, што ў наймальніка з'явілася магчымасць умацаваць агульную дысцыпліну, зусім няправільна. Мы супраць такіх падходаў — не трэба нерваваць людзей. Скажыце, ну навошта прыбірацьшыцы кантракт? Ёй што, пасля яго заключэння дзве швабры выдалуць? Любыя дзеянні, дзе вырашаецца лёс чалавека, патрабуюць уважанасці і памяркоўнасці.

СТАР.

4

У жыцці чалавека і грамадства кніга заўсёды займала пачэснае месца. І недарма бібліятэку называюць "скарбонкай ведаў". Дзе яшчэ, у якім месцы ці ўстанове, як ні ў бібліятэцы, можна знайсці амаль любое выданне, у якім на дадзены момант маеш патрэбу: ці то проста для баўлення часу, або набыцця канкрэтных ведаў ды пашырэння свайго светапогляду. Бо тут сканцэнтравана лепшая айчынная і сусветная спадчына прыгожага пісьменства.

Сённяшні наш суразмоўца — дырэктар Шклоўскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы (і Цэнтральнай раённай бібліятэкі) Тамара МІНКІНА.

СТАР.

14

Сваё кіно

Дзень, які будзе заўтра, для беларускай культуры адметны. 17 снежня: на гэтым каляндарным лістку пазначана: "Дзень беларускага кіно". Летась з ім спадучылася лічба "80" — столькі гадоў мінула з часу ўтварэння Белдзяржкіно, або, вобразна кажучы, нараджэння нашай нацыянальнай "дзясятай музы"... Вядома ж, дзень нараджэння бывае толькі раз на год. Але сёлета можна гаварыць пра яшчэ адну адметную дату ў радаводзе айчынай фабрыкі мрояў: увесну 1925-га была прынята партыйная пастанова "О засьёмке хроники Белоруссии", і 1 мая ўвайшоў у гісторыю як дзень першых хранікальных здымак, а неўзабаве на іх вынік падзівіліся глядачы. Мінула з таго часу 80 гадоў. А вось першы беларускі мастацкі фільм выйшаў на экраны ў 1927-м, так што наперадзе — яшчэ адзін юбілей...

Што да заўтрашніх "імянінаў", дык і стваральнікаў, і аматараў беларускага кіно ёсць з чым віншаваць. Мінае год, адметны адкрыццём у Мінску доўгачаканага новага Дома кіно. Мінае год, адметны досыць паспяховай працай Нацыянальнай студыі "Беларусьфільм". Да юбілею Вялікай Перамогі створаны фільм "Глыбокая плынь" паводле твораў І.Шамякіна. Сумесна з піцёрскімі калегамі зняты міні-серыял "Пяшчотная зіма". Завяршаюцца здымкі стужкі пад умоўнай назвай "Вацкоўскі дом". Рыхтуецца прэм'ера фільма для дзяцей "Тры талеры", які будзе паказаны па БТ падчас зімовых школьных канікул. Дзень беларускага кіно будзе адзначаны рэспубліканскай прэм'ерай "Я помню..." — мастацкая стужка, прымеркаваная да 20-годдзя чарнобыльскай трагедыі. А дзякуючы кінафорумам, якія ладзяцца ў Брэсце, Міжнароднаму сталічнаму "Лістападу", магілёўскай "Анімаеўцы" мы будзем лепш ведаць, больш глядзець і аддаваць належнае свайму кіно.

Фота А.Дзмітрыева
Калаж В.Калініна



«Яднанню — быць!»

Такая думка стала лейтматывам прэзентацыі Маскоўскага дома нацыянальнасцей (МДН) у Рэспубліцы Беларусь, якая ладзілася на мінулым тыдні ў Беларускай Дому дружбы.

Мэта — умацаванне традыцыйных братэрскіх сувязей паміж дзюма краінамі, спрыяць якому павінна развіццё больш цеснага супрацоўніцтва паміж Камітэтам па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь і Камітэтам міжрэгіянальных сувязей і нацыя-



нальнай палітыкі горада Масквы.

— Дзяржаўная ўстанова «Маскоўскі дом нацыянальнасцей» была створана згодна з распараджэннем Урада Масквы ў 1998 годзе, каб умацоўваць у сталіцы атмасферу талерантнасці, міжнацыянальнага міру і згоды, — падкрэсліў падчас прэзентацыі яе кіраўнік — заслужаны работнік культуры Расійскай Федэрацыі, кавалер ордэна Дружбы Сяргей Гужаў.

Сёння МДН — адзін з галоўных выканаўцаў сярэднятэрміновай гаральскай мэтавай праграмы «Масква шматнацыянальная: фарміраванне грамадзянскай салідарнасці, культуры міру і згоды». Гэты культурна-асветніцкі і каардынацыйны цэнтр за параўнальна невялікі тэрмін стаў унікальнай пляцоўкай, дзе сустракаюцца людзі самых розных перакананняў. Пры МДН акрэдытавана 71 нацыянальная грамадская арганізацыя, а на пастаяннай аснове дзейнічае Грамадскі савет.

Як паведаміў старшыня Камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў РБ Станіслаў Буко, у недалёкай перспектыве аналагічная ўстанова павінна з'явіцца і ў Беларусі: сталічным уладам ужо дадзена распараджэнне знайсці для яе дастойнае памяшканне. Вось дзе спатрэбіцца вопыт маскоўскіх калег!

Інеса ПЕТРУСЕВІЧ

Фота забяспечана аўтарам

3 Алтая і Каспія

Сёння, у Дзень незалежнасці Рэспублікі Казахстан, прыгадваецца нядаўняя падзея, якая сведчыць пра плённае развіццё беларуска-казахскіх культурных стасункаў. Адбылася яна нібы ў працяг Мінскага міжнароднага фестывалю «Лістапад». У яго праграмах апошнім ча-



сам вылучаюцца работы казахскіх майстроў экрана, адзначаныя ўзнагародамі прэстыжных кінафорумаў. Дык вось, у тым, што мастацтва «дзiesiąтай музы» ў

братняй краіне апынулася на хвалі творчага ўздыму, яшчэ раз пераканалі Дні казахскага кіно ў Рэспубліцы Беларусь.

Адкрыццё іх прайшло ў сталічным Дому кіно, дзе былі паказаны дакументальная стужка «Аблічча душы» (малыўнічы і апаэтызаваны аповед пра гісторыю і культуру Казахстана) ды ганараваная міжнароднымі прызамі мастацкая карціна вядомага рэжысёра С.Нарымбетова «Малітва Лейлы». І гэты фільм, а таксама «Востраў адраджэння» (прыз Міжна-

роднай федэрацыі кінакрытыкаў на сёлетнім фестывалі ў Вісбальне), «Табе патрэбна шчыра» (стужка для дзяцей, якая прадстаўлялася на конкурсах у Берліне, Белгій, ЗША, атрымала спецпрыз «За самы добры фільм» фестывалю «Кінатаўрык») былі ў праграме Дзён, паказанай у Магілёве...

Дні казахскага кіно завяршыліся ў Мінску дэманстрацыйнай фільма А.Ашымава ды І.Ваўнянкі «Дом ля салёнага возера».

Я.КАРЛІМА

Фота К.Дробава

«Максім Багдановіч — празаік, крытык, публіцыст» — менавіта такую назву атрымала міжнародная навукова-практычная канферэнцыя, урачыстае адкрыццё якой адбылося ў Літаратурным музеі М. Багдановіча. Навукоўцы, супрацоўнікі архіваў і музеяў сабраліся не толькі дзеля таго, каб асветліць малавядомыя аспекты жыцця і творчасці беларускага песняра, але і абмеркаваць перспектывы далейшых даследаў.

Па слядах страцім-лебедзя

У канферэнцыі бралі ўдзел госці з Украіны і Расіі. З прывітальным словам выступіў прафесар Львоўскага нацыянальнага ўніверсітэта імя І. Франка, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў нашай рэспубліцы Раман Лубкіўскі. З далёкага Яраслаўля завіталі ў Мінск навуковы супрацоўнік расійскага Дома-музея М. Багдановіча М. Тамашэвіч. Марыя Сяргееўна прапанавала ўвазе аўдыторыі даклад, прысвечаны публіцыстыцы паэта яраслаўскага перыяду. Не забылася яна і на каштоўныя падарункі, якія значна ўзбагацілі экспазіцыю мінскіх калег.

Сярод прысутных ганаровых гасцей была і Ніна Дзявольская — дачка роднага брата Дзядора Дзявольскага, які з'яўляўся блізім сябрам беларускага песняра. Ніна Сяргееўна перадала музею дзве кнігі фотаздымкаў «Современники А. М. Горького» і «М. Горький и его современники», дзе можна знайсці выявы бацькі і сына Багдановічаў.

Праца канферэнцыі суправаджалася невялікай выставай з лаканічнай, але ёмістай назвай — «Максім Багдановіч і Львоў». Пры яе падрыхтоўцы былі выкарыстаны матэрыялы беларускага пісьменніка Сяргея Панізніка. Ён жа і распавёў пра львавіян, якія дачыніліся да справы захавання спадчыны паэта, выдавалі кніжкі за свой кошт, актыўна спрыяючы аднасіці беларускага і ўкраінскага народаў. Так, яшчэ 100 год назад існавала дамова аб стварэнні ў Львове першага беларускага музея.

Даклады выступоўцаў вызначаліся разнастайнасцю асветленых пытанняў. Як зазначыла дырэктар Літаратурнага музея М. Багдановіча Таццяна Шэляговіч, пры падрыхтоўцы мерапрыемства яго арганізатары не праводзілі строгага адбору ўдзельнікаў. Прымаліся нават тыя матэрыялы, якія не зусім адпавядалі прапанаванай тэме. Галоўным было вынайсці нешта новае ў асобе і творчасці славутага песняра, нешта цікавае і карыс-



нае для аматараў лірыкі Максіма Багдановіча.

А ўвечары музей наведаў беларускі бард Алесь Камоцкі і даў невялікі канцэрт, дзе прагучалі песні на вершы Рыгора Барадудзіна, Уладзіміра Караткевіча, Людмілы Паўлікавай... Асноўную частку рэпертуару складалі ўласныя творы спадара Камоцкага, які, дарэчы, зараз працуе над новым альбомам.

Мне падалося, што традыцыя правядзення такіх мерапрыемстваў абавязкова павінна займаць працяг. Нельга не адзначыць важнасці працы, якая праводзіцца Літаратурным музеем. У адным з прывітальных зваротаў яго калектыву пажадалі і надалей захоўваць непаўторную атмасферу часоў паэта, які, хоць і пасталеў вельмі рана, але ў гісторыі і памяці народа застаўся вечна юным Страцім-лебедзем.

Святлана САЎКО

Фота аўтара

ВЕЧАРЫНА СЦІПЛАГА ПАЭТА

Нядаўна ў Цэнтральным доме афіцэраў Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь адбылася творчая вечарына паэта-песенніка Івана Цітаўца.

Поўная зала, самая разнастайная публіка: ад салідных людзей у пагонах да студэнтаў: усё гэта — даніна павагі творчаму чалавеку.

А вёў рэй яго даўні сябра, народны артыст СССР і Рэспублікі Беларусь Ігар Лучанок. Нядаўна разам з Цітаўцом яны напісалі песню, прысвечаную маршалу Жукаву. Дарэчы, такія музычныя творы маюць не толькі эстэтычную каштоўнасць, але і служаць дзейным інструментам ваенна-патрыятычнага выхавання новага пакалення салдат і афіцэраў. У гэтым аўтарам дапамог Акадэмічны ансамбль песні і танца Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь. Дзеясца, што канцэрт, нібыта машына часу, перанёс глядачоў у тую, цяпер ужо далёкую, савецкую эпоху, калі тэма Вялікай Айчыннай вайны была асноўнай у творчасці паэтаў і кампазітараў...

Але не толькі часы ваенныя ўгадвае Іван Цітавец. Ёсць у яго і тэксты да песень, прысвечаных

навейшай беларускай гісторыі, сярод якіх — «Званы Нямігі» і «Герой Карват». Хапае і непаўторнай лірыкі, прысвечанай беларускім красуням, якіх на канцэрце імпазантна ўсхваляў спявак Збыслаў Бель.

Не абышлося на канцэрце без цікавых гасцей. Паміж нумарамі з песнямі на сцэну выходзілі пісьменнікі і паэты Эдуард Скобелеў, Яўген Рассалай, Уладзімір Ліпскі.

Нарэшце на сцэну запрасілі самога Івана Цітаўца. «Песня, як і ўсё жывое, нараджаецца ў пакутах, а калі няма грошай, то ў цяжкіх... Песень у мяне больш за трыста», — адзначыў паэт. Вядома ж, падчас канцэрта ўсё паказаць немагчыма, таму аўтар з асаблівай радасцю паведаміў пра выхад сваёй кнігі, дзе выдзелены гэтыя трыста тэкстаў. Ці можа быць больш радасць для творцы? Вечарына стала магчымай пры непасрэдным удзеле Міністэрства абароны РБ, ГА БРСМ, Беларускага дзіцячага фонду, Саюза кампазітараў Беларусі.

Сяргей ДУБОВІК



ЗНАМЯНАЛЬНЫ ЮБІЛЕЙ

Нядаўна адно са старэйшых у рэспубліцы літаратурных аб'яднанняў «Доблесць», якое працуе пры Цэнтральным доме афіцэраў Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, адзначыла знамянальную дату — 50-годдзе сваёй творчай арганізацыі. Ва ўрачыстым пасяджэнні прынялі ўдзел прадстаўнікі грамадскасці сталіцы, Міністэрства абароны РБ, пісьменнікі, вайскоўцы і ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, тыя, хто пачынаў творчы шлях у далёкія пасляваенныя гады менавіта ў гэтым аб'яднанні. Нягледзячы на досыць сталы ўзрост, на пасяджэнні сярод пачэсных гасцей быў і колішні «пачатковец», вядомы паэт-песеннік Міхаіл Ясень, на вершы якога беларускімі кампазітарамі створана нямала папулярных у краіне і за яе межамі песень.

Вядома, на сустрэчы з успамінамі аб гадах творчай маладосці выступілі былыя члены літаб'яднання, паэты і празаікі, гучалі напісаныя імі песні ў выкананні салістаў Акадэмічнага ансамбля песні і танца Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, а таксама спявачкі Алы Зімінай і кампазітара Алега Чыркуна.

Аб гісторыі стварэння літаратурнага аб'яднання «Доблесць» цікава расказала загалчыца бібліятэкі Цэнтральнага дома афіцэраў Людміла Домніч. Аказваецца, яго першы ўстаноўчы сход у 1955 годзе правёў ніхто іншы, як пісьменнік-франтавік Аляксей Кулакоўскі. Тады ж было абрана бюро літаратурнага аб'яднання, якое ўзначаліў пісьменнік Мікалай Чаромушкін. Менавіта творчая вучоба ў літаратурным аб'яднанні дала магчымасць многім былым воінам, удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны, стаць вядомымі пісьменнікамі. Дастаткова прыгадаць імяны Мікалая Крутавых, Леаніда Прокшы, Івана Скарынкіна, Міхаіла Ясена.

Істотнай асаблівасцю ў дзейнасці літаратурнага аб'яднання «Доблесць» было тое, што яно атрымлівала пастаянную творчую дапамогу з боку Саюза пісьменнікаў Беларусі. Частымі гасцямі ў пачаткоўцаў былі Іван Чырнынаў і Мікола Гамолка.

Годна працягваюць літаратурныя традыцыі аб'яднання і цяперашнія яго члены: яны рэгулярна збіраюцца на пасяджэнні, абменьваюцца творчым вопытам, выязджаюць у вайсковыя падраздзяленні з чытаннем сваіх твораў.

Яўген КАРШУКОЎ

Я НА ВАС НЕ ЛАЯЛА!

альбо Ліст неабыякавага чытача

Мы з аднакурсніцай не бачыліся амаль трыццаць гадоў, таму нават на выхадзе з вагона перамаўляліся, успаміналі. Яна ехала далей, у Баранавічы, а мне на вакзале ў Мінску трэба было з паўгадзіны бавіць час, пакуль адкрыецца метро. Следам за мною з цягніка выходзілі сталага веку жанчына з мужчынам, якія прамовілі: **“У мінулым годзе ў Мінску ні разу не пачулі беларускай гаворкі, а тут адразу двое, ды так хораша гамоняць. Як жа нам прыемна чуць родную мову пасля Масквы, каб вы ведалі!”** Мы пайшлі разам на вакзал. Мае спадарожнікі папрасілі параіць, якія беларускія газеты купіць, бо ехаць ім на Гомельшчыну яшчэ з паўдня: хоць бы якія навіны даведацца! Такая настальгія па родным слова...



У першым жа вакзальным кіёску “Белсаюздрук” на нашу просьбу прадаць беларускія газеты прапанавалі “Рэспубліку”, але яна не задаволіла маіх спадарожнікаў, бо акрамя беларускай літары “і” ў загаловку больш ні на адной старонцы не знайшлося ніводнага слова па-беларуску.

— Так што же вы хочыце?! — незадаволена спытала прадаўшчыца.

Я кінулася выраць маіх новых знаёмых і ратаваць гонар сталічнага кіёска. Пачала пералічваць беларускамоўныя выданні. Папрасіла газету “Літаратура і мастацтва”. Прадаўшчыца адразу ж падала “Літаратурную газету”. Прашу прадаць газету “Культура”, а яна прапаноўвае “Культуру” расійскую. Пра “Голас Радзімы”, які ўзгадалі ўжо самі маскоўскія беларусы, гаспадыня кіёска і вельч не ведала. Тады ўспомнілі пра часопісы “Беларусь”, “Полымя”, “Малодосць”. Ды дзе там! Не было ў кіёску нават газеты “Звязда”. Аказваецца, “уже продаралася, да іх і было-то толькі дзве”, — такі быў адказ. Аднак жа ўсе вітрынны кіёска шчыльна завешаны і застаўлены сям’ямі рознымі выданнямі: іх мо ссотні, але ніводнага беларускамоўнага. Не верыце — правярце самі.

Мы абшлі вакол вакзала ўсе кіёскі, усе кропкі продажу літаратуры і не знайшлі беларускіх газет і часопісаў. Я згарала ад сораму.

Вяртаючыся дадому, ля станцыі метро “Усход” міжволі звярнула ўвагу на надзвычай сымпатычны рэкламны шчыт з надпісам “Купляйце беларускае”. На ім быў усёго толькі шпрых-код беларускіх тавараў, але сэнс гэтых двух слоў запаў у памяць, застрэміў душу, бо пад яго падпадала ўсё, што супярэчыла рэчаіснасці, не адпавядала штодзённым рэаліям.

Дома таго ж дня пачула па радыё анонс рэспубліканскіх газет і пайшла купіць газету “Звязда”, сённяшняю, свежую. Ні ў адным кіёску па ўсім мікрараёне Уручча газеты а 10-й гадзіне ўжо не было. Не купіла я яе і ў кіёсках па праспекце Незалежнасці — галоўнай магістралі беларускай сталіцы.

трэба патрапіць чатыры талоны (тралейбус-метро і назад), змарнаваць добрую гадзіну часу, каб набыць недзе сваю газету? Ды толькі за грошы, якія патрачаны за праезд, можна было б купіць яшчэ два выданні.

Прадаўцы апраўдаліся: маўляў, гэтыя газеты нібыта не прадаюцца, што вельмі праблемна іх спісаць. А вось расійскія выданні спісваюцца колькі і калі хочаш.

Яшчэ мне скардзіліся, што калі кіёскі не прадаюць датаваныя дзяржаўныя выданні, то за гэта з прадаўцоў вылічваюць кошт непрадзенай беларускай прадукцыі ды яшчэ і пазбаўляюць прэміі ці надбавак. Разумеете, яны — “стрэлачнікі”, крайнія.

Значыць, з аднаго боку, дзяржава палтрымлівае беларускія выданні, а з другога — той жа “Дзяржкамдрук” гэтую палтрымку дыскрэдытуе. Дык за савецкімі часамі паўсюль можна было купіць процым беларускіх газет, і ўчарашніх, і пазачарашніх! Куды ж мы прыйшлі?!

Дарэчы, непадалёк ад рэдакцыі газеты “Культура” (дзе я таксама не змагла выпрасіць-купіць хоць бы адзін экзэмпляр беларускіх штодзёнікаў) па вул. Янкі Купалы, амаль побач з помнікам Максіму Багдановічу, у кіёску ўвогуле не ведаюць, што гэта за газета такая! Прадаўшчыца не змагла і кошт яе назваць.

Побач з рэдакцыяй “ЛіМа” у кіёску “Белсаюздрук”, што па плошчы Перамогі, ля крамы “Каравай”, таксама нельга купіць той жа “ЛіМ”.

У некаторых кіёсках можна было пачуць сакраментальны адказ: “Культуры у нас нет. Культура продана!”

Мне раілі ў кіёсках па тыднёвікі “ЛіМ”, “Культуру” і іншыя звяртацца ў магазіны “Белсаюздрук”. Я і звярнулася! Побач — метро, скрыжаванне вялікіх транспартных патокаў, як муравейнік, віруе натоўп. Але ў суботу і нядзелю, калі выходзяць штодзёнікі, гэты “магазін” не працуе. Я ўпарта дастукалася туды ў панядзелак. Але названых газет там ніколі не бывае. Паспрабавала запатрабаваць той тавар, які абавязаны прада-

культуры мовы і культуры чалавечых адносін тых самых прадаўшчыц, якія штодня паміж намі, спажаўцамі друкаваных выданняў, і найбагацейшымі духоўнымі скарбамі, якімі яны валодаюць, не адчуваючы іх каштоўнасці.

Разумею, што лепш за ўсё падпісацца на пошце на тую ці іншую газету ці часопіс. Аднак не падпісашся ж на ўсе газеты адразу. Ды я прыныцыва хачу купляць тое, што хачу і калі хачу. А іншы раз мне трэба некалькі экзэмпляраў той ці іншай газеты, каб адаслаць сваёй калежанцы-аднакурсніцы, інваліду з мізэрнай пенсіяй, якая чакае маіх лістоў і пасылак са свежай перыёдыкай. Разумею так: калі гэта штодзёнік, то на працягу тыдня я павінна мець магчымасць купіць яго ў любым сталічным кіёску.

Пачала пісаць гэты ліст улетку. Тады хоць у пераходзе на пл. Перамогі нейкім чынам застаўся “ЛіМ”. Апошнім часам нічога не змянілася на лепшае. Наадварот, цяпер і на плошчы Перамогі немагчыма купіць беларускія газеты. У суботу зранку там “ЛіМа” ўжо не было. Відаць, многія дазналіся, што тут яго можна набыць, і раскупляецца тыднёвік за адзін дзень. А што значыць 10 экзэмпляраў на кіёск у цэнтры горада, адзіны ва ўсёй сталіцы?! Прадаўцы сказалі, што “ЛіМ” куплялі па 3—4 экзэмпляры. “А што там было цікавае?” — пыталіся яны ў мяне.

З другога боку, трэба выказаць велізарную ўдзячнасць таму ж Дзяржкамдруку за палтрымку беларускай музыкі ў эфіры радыёстанцыі. Як бы ні крыўляліся шоўмены, відучыя-дыскажакі FM-станцыі, каментуючы гэтыя славутыя 75 працэнтаў, але ўсё ж паменела пустой расійскай папсы і хоць калі-нікالی, але пачуеш і добрую, і нават беларускую песню. А каб жа яшчэ паадчынілі архівы ды перанеслі на лічбавыя носбіты ранейшыя запісы савецкіх часоў... Але і за тое дзякуй.

На тэлебачанні ўжо, напэўна, позна нешта мяняць. Юны маладзён-відучы з ОНТ запрасіў у ранішняю праграму на Дзень Маці выдатную пісьменніцу Людмілу Рублеўскую, адразу абвясціўшы, што, маўляў, “у нас нинчы будзе этакий билингвизм”, паўё гаворку, зразумела ж, па-руску. Няўжо два пытанні не маглі дапамагчы яму сфармуляваць калегі па-беларуску — хача б з-за павагі да Жанчыны, да Маці, да беларускай пісьменніцы?!

Тое ж самае было і на БТ падчас размовы з навукоўцамі, даследчыкам, фалькларыстам, дацэнтам, кандыдатам гістарычных навук, загалчыкам кафедры БДПУ імя М. Танка Алесем Шамаком. Паверце, ну вельмі недарэчна гучыць такая гаворка. Няўжо зусім пераваліся беларускамоўныя відучыя? А запрашаюць жа ўвесь час на платную вучобу відучых і рэжысёраў тэлебачання.

Да билингвизму далучыўся і тэлеканал “Лад”. Знайшлі ж, запрасілі выдатных суразмоўцаў — удзельнікаў студэнцкага тэатра “Жывое слова” са сталічнага педуніверсітэта імя М. Танка. Тыя вельмі хораша, проста выдатна (школа Ф. Янкоўскага!) відучы гаворку па-беларуску, а абодва відучыя ўстаўляюць свае “пяць капеек” на “руском языке”, ды яшчэ і з памылкамі, ды яшчэ і з вымаўленнем такім, што і рускія людзі не пахвалілі б іх за тое, што калечыць “великий и могучий”...

Але там, як птушка, размова ў “прамым” эфіры вылечала і не зловіш. А напісанае — застаецца. Дык што ж застаецца, калі і надалей будзе такое стаўленне да беларускай перыёдыкі, да беларускай мовы і літаратуры?

Вельмі хацелася б атрымаць адказ на мае пытанні-разважанні. А яшчэ большае жаданне — пачуць-пачытаць думкі-меркаванні такіх, як я, чытачоў маёй любімай газеты “ЛіМ”, якую я чытаю больш трыццаці гадоў і хачу, спадзяюся купляць яе на кожным скрыжаванні, у кожным кіёску Беларусі.

З павагай, Галіна СУША
Фота В. Кавалёва

АБСЯГІ

ВІШЕШЧЫНА

У знак любові да пісьменніка

Любімы беларускі пісьменнік талачынскага скульптара Юрыя Палаякова — Уладзімір Караткевіч. Сведчаннем гэтай павагі з’яўляецца мемарыяльная дошка з гарэльефам пісьменніка, зробленая правінцыйным творцам і ўстаноўленая на адным з дамоў у Оршы па вуліцы, якая носіць імя У. Караткевіча.

У лістападзе споўнілася 75 гадоў з дня нараджэння славутага беларускага пісьменніка. З гэтай нагоды ў Оршы праходзіць выстаўка твораў жывапісу і скульптуры, прысвечаная юбіляру. Не застаўся ў баку ад важнай падзеі і талачынскі творца. Юрый Палаякоў выставіў сваю новую работу — выяву Уладзіміра Караткевіча ў чаканні цягніка, што сімвалізуе дарогу і пошук пісьменніка.

А. М.

Пасябрала “Крынічка” з паркам

Ужо не першы год у Забалацкай сярэдняй школе Талачынскага раёна працуе штаб Усебеларускай турысцка-краязнаўчай экспедыцыі навучэнцаў “Наш край”, а ў яго складзе — экалагічны атрад “Крынічка”. Хлопцы і дзяўчаты займаюцца вывучэннем роднай прыроды, яе адметных мясцін, а таксама добраўпарадкаваннем тэрыторыі, у тым ліку старадаўняга мясцовага Забайкальскага парку — сапраўднага помніка духоўнай культуры нашага народа ды садова-паркавага мастацтва Беларусі.

Непадалёк ад Талачына ля шашы Брэст — Масква прытулілася невялікая вёска Забайкаль, а побач з ёю — гэты унікальны парк, які ў XIX стагоддзі пасадзілі мясцовыя памешчыкі Гардзьякоўскі і Дышлеўскі. Першымі тут з’явіліся алеі шырокаліставой ліпы, насенне алей было завезена з заходняй Беларусі, а затым прыжыліся і многія іншыя рэдкія па прыгажосці дрэвы.

Гэтым парку ў гады мінулай вайны пашчасціла ацалелі, яе няўмольны час моцна яго змяніў: парушылася прасторавае арганізацыя, зніклі некаторыя элементы некалі стройнай кампазіцыі, а таксама арыгінальныя архітэктурныя збудаванні — альтанкі, лавачкі... Ды і зялёных насаджэнняў цяпер значна меней. Але, як падлічылі навучэнцы школы, тут яшчэ красуецца больш як сотня ліп, асобныя з якіх даволі саліднага веку. Напрыклад, адно дрэва ў абхваце складае амаль чатыры метры, а вышыня яго — за трыццаць метраў. Растуць тут таксама лістоўніцы, грабы, белыя таполі, канадскі клён блакітны, клёны востраліставыя, дубы, бярозы...

Сябры экалагічнага атрада “Крынічка” склалі праграму аднаўлення элементаў сядзібна-паркавага комплексу вёскі Забайкаль. Пад кіраўніцтвам настаўнікаў яны рэгулярна займаюцца добраўпарадкаваннем гэтага унікальнага куточка беларускай прыроды, як помніка часу і духоўнай культуры нашага народа.

Дарэчы, кінааматар з Талачына Анатоль Шнэйдар стварыў маляўнічую кінастужку пра гэты цудоўны парк, яго аднаўленне. Амаатарскі фільм пры нагодзе з вялікай цікавасцю глядзяць землякі і госці горада ды раёна.

Алесь МАЗУР



Такім чынам, даведлася, што ў кіёскі (і то не ў кожны) у самым цэнтры сталіцы паступае ўсяго толькі адзін(!), адзіны на тыдзень экзэмпляр “Культуры”, адзін-два — на дзень — газеты “Звязда” і ніводнага — “Літаратуры і мастацтва”. Затое “Комсомольская прав-Да!” і іншыя расійскія выданні ў кожным кіёску “Белсаюздруку” маюцца ў велізарнай колькасці. Я не паверыла: па 300—400 экзэмпляраў “Камсамолкі” штодзень(!!) прадае адзін кіёск. А “Культуры” ці “ЛіМа” і аднаго на працягу тыдня па ўсім горадзе са свечкай не знойдзеш. Дарэчы, у аўторак, ужо з раніцы, на плошчы Перамогі, дзе ёсць адзіны ў горадзе кіёск-магазін з гэтымі газетамі (у падземным пераходзе), іх ужо не было. Чаму?! Чаму мне

ваць так званы магазін, беспаспяхова даказвала, што тут павінны быць цэнтральныя, рэспубліканскія беларускія выданні. Як зазвычай бывае, ад маёй упартасці ў прадаўшчыцы павысіўся тон, яна проста пачала па-бабску сварыцца, маўляў, “холят тут всякие” і г.д. Я ёй кажу: “Хачу ў вас купіць тое, што вы павінны прадаваць, дык чаго вы на мяне лаецеся?”

— Адказ быў проста класічны: “Я НА ВАС НЕ ЛАЯЛА!” А які ж абураны тон!

Дык скажыце, шануюныя, ці здолее такая кабата, якая не разумее розніцы паміж рускім словам “лаяць” і беларускім “лаяцца”, адчуць, зразумець, даўмецца да сэнсу тае самае рэкламы “Купляйце беларускае”? Трэба перш за ўсё вучыць



Сусветная гісторыя пакуль не ведае больш масавай грамадскай арганізацыі, чым прафесійныя саюзы. На тэрыторыі колішняй Расійскай імперыі яны былі ўтвораны напрыканцы XIX стагоддзя: перш за ўсё, удзельнікі руху імкнуліся абараніць эканамічныя інтарэсы працоўных. Гэтай праведнай мэты прафсаюзы прытрымліваліся ўвесь час свайго далейшага, падчас вельмі неадназначнага, быцця. Наколькі ўдалася ісці з ёю "ў нагу" — справа іншая...

Што ж датычыць навішай гісторыі, перыяд да 1985-га можна лічыць найбольш спакойным і спрыяльным для беларускіх прафсаюзаў, якія былі надзелены правам кіраваць дзяржаўным сацыяльным страхаваннем: велізарныя грашовыя сродкі выдаткоўваліся на лячэнне, аздараўленне дарослых і дзяцей, будаваліся і абнаўляліся сацыяльныя аб'екты. Вялікім дасягненнем гэтай арганізацыі было тое, што яе прадстаўнікі ўдзельнічалі ў размеркаванні прыбыткаў прадпрыемстваў і маглі рабіць шмат чаго іншага на карысць людзей. Час, што настаў потым, быў выпрабаваннем для ўсяго грамадства: давялося прыстасоўвацца да новай эканамічнай і палітычнай сітуацыі і прафсаюзам. Выстаялі... Не толькі са стратамі, але і здабыткамі. Сярод апошніх, безумоўна, набывшце моцнага і сапраўды аўтарытэтнага лідэра. Сённяшні госць "ЛіМа" — старшыня Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, доктар эканамічных навук, прафесар Леанід Козік.

Леанід Козік:

«ПРАФСАЮЗЫ СУПРАЦЬ

ПАГАЛОЎНАГА ПЕРАВОДУ НА КАНТРАКТ»

Чалавек — галоўны клопат!

— Леанід Пятровіч, вы шмат гадоў працавалі на кіраўнічых пасадах у дзяржаўных органах. У чым, на ваш погляд, розніца паміж кіраўніком дзяржструктуры і лідэрам прафсаюза-нага руху?

— Упэўнены: адрозненняў увогуле быць не можа! Ва ўсякім разе, заўсёды і ўсюды імкнучыся клапаціцца пра чалавека працы сваёй краіны. Зразумела, цяпер даводзіцца вырашаць іншыя задачы, але ўсё роўна ў выніку яны не разыходзяцца з інтарэсамі дзяржавы.

У свой час мне выпала працаваць ва ўрадзе: яшчэ і па сёння са страхам прыгадваю 1998—99-я гады, калі працоўная раница пачыналася з таго, што я, віцэ-прэм'ер, распісваю, каму і колькі мяса ці масла дадаць! Адрозж выстройваліся чэргі, і прадукты ў момант знікалі з прылаўкаў. А ўсе пытаюцца: чаму вось там няма масла, а Мінску аддаў трайную норму? Сталіцы на дзень патрэбна было 5 тон сметанковага масла, у магазіны ж накіроўвалі іншымі разам 15—20 тон, каб не ўзнікала сярод людзей паніка... Такі час у краіне быў. Сёння — іншы.

— Але пасада ў вас і зараз вельмі адказная...

— І зноў спачатку імкнёмся думаць пра людзей, а потым ужо, вообразна кажучы, — пра масла. Цяпер пра яго іншыя клапацяцца. Хоць паміж тым і другім не бачу вялікай розніцы, бо, займаючы самыя розныя пасады, ніколі не вызначаў для сябе: калі "за мною" — гэты ўчастак, пра астатнія і думаць не трэба. Можна, нават такі падыход і даваў магчымасць плённа працаваць. Калі б замкнуўся і сказаў сабе: я — віцэ-прэм'ер, вяду вось гэты накірунак, а іншае мяне не датычыць, то многае, мабыць, згубіў бы... Павагу людзей, інфармацыю, магчымасць больш глыбока аналізаваць падзеі, што адбываліся ў нашай краіне.

Займаючы пасаду намесніка Кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, мог бы таксама абмежавацца сваёй, канкрэтнай, справай. Але палічыў за абавязак паспрабаваць рэаніміраваць прадпрыемства. Без перабольшвання: у лістападзе 2001 года ініцыяваў нараду ў Аляксандра Лукашэнкі, дзе ўпершыню сабралі 50 кіраўнікоў самых буйных прыватных кампаній, каб прадумаць шляхі ўзнаўлення малога бізнесу. Потым былі прыняты і адпаведныя рашэнні. Не займіся гэтым — колькі карыснай інфармацыі праяцела б міма! Магчыма, таму, калі "прышоў" у прафсаюзы, дзякуючы назвапашанай дасведчанасці пачынаць было значна лягчэй...

Праўда, мой лёс досыць цесна звяза-

ны з гэтым рухам: вось гадоў кіраваў прафсаюзным камітэтам Барысаўскага завода аўтактарнага электраабсталявання. У арганізацыі — пяць тысяч членаў, правы — на ўзроўні райкама. У рэшце рэшт вопыт работы нашага прафсаюза быў заслуханы на Прэзідыуме ВЦСПС, а такое здаралася вельмі-вельмі рэдка. Таму прафсаюзная работа для мяне — справа не новая. Выступаючы на пленуме, дзе мяне абралі на пасаду Старшыні Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, у сваёй прамове свядома падкрэсліў: я ведаю, што і як трэба рабіць. І людзям не хлусіў.

Дамоклаў меч?

— Дарэчы, пра людзей — у святле іх вельмі балючых праблем... Які погляд прафсаюзнага лідэра краіны на кантрактную сістэму ў цэлым? Не сакрэт: для многіх кантракт, што дамоклаў меч...

— Пра гэта — толькі падрабязна! Калі 16 ліпеня 2001 годзе мяне абралі старшынёй ФПБ, адно з першых пытанняў, якое ўзнікла, — заключэнне кантрактаў. Пачынаючы з 99-га, іх пачалі ўводзіць паўсюдна, прытым масава. Федэрацыя прафсаюзаў, дарэчы, першая заявіла, што мы супраць пагалоўнага пераводу на кантракты. Але такая норма ўжо прыняла форму закона. Калі ж ёсць закон, яго трэба альбо выконваць, альбо адмяняць. Вырасцілі пайсці іншым шляхам і вызначылі для сябе: калі не можам адмяніць дзеючы закон, засяродзім увагу на сацыяльнай абароне працоўнага чалавека.

І тады прафсаюзы пачалі патрабаваць, каб кантракт заключаўся не менш, чым на год, яшчэ лепей — на тры гады. А з жанчынай, якая чакае дзіця ці знаходзіцца ў адпачынку па доглядзе да дасягнення ім трох гадоў, кантракт павінен афармляцца абавязкова на тры гады. І за тры гады да выхаду работніка на пенсію наймальнік не мае права не заключыць з ім кантракт да таго часу, пакуль ён не пойдзе на пенсію па ўзросце. Усё гэта — нашы ініцыятывы. Не адно пісьмо напісалі і ва ўрад, і асабіста Прэзідэнту.

Зараз прафсаюзы пайшлі далей: мы хочам, каб жанчына, якая знаходзіцца ў адпачынку па цяжарнасці ці доглядзе за дзіцем, магла мець на руках кантракт, які заключаны з ёю да дасягнення малым ужо пяці гадоў. Таму што звычайна атрымоўваецца так: работніца выходзіць з дэкрэта, а малыш пачынае хварэць. Наймальнік думае: навошта яна мне, і не працягвае кантракт. А так будзе гарантыя: два гады яшчэ можна спакойна працаваць і ні аб чым не турбавацца. Лічу, гэта значна ўзніме планку сацыяльнай абароны.

Падкрэслію адну акалічнасць: столькі, колькі здзейсніла Федэрацыя прафсаюзаў для зняцця напружання ў грамадстве ў сувязі з увядзеннем кантрактнай сістэмы, нічога больш не змог зрабіць. І нашы апаненты апошнім часам ужо не ў стане ні ў чым нас упікнуць. Дарэчы, самі ж чамусьці забываюць, што прыгаданы дэкрэт быў прыняты, а потым зацверджаны ў парламенце пры іх маўклівай згодзе. У выніку чаго ён, нарэшце, і атрымаў статус закона. Дзіўна, але на працягу трох гадоў, пакуль мы не паднялі гэтую праблему, ніхто ні аб чым не патурбаваўся. Штогод зацвярджалі бюджэт, але я не чуў, каб нашы крытыкі патрабавалі залажыць у яго норму, згодна з якой пры пераводзе на кантракт чалавек атрымоўваў бы пэўную выплату і павелічэнне зарплаты, асабліва ў бюджэтнай сферы. А потым, калі мы гэта прапанавалі, што пачулі ад ведамстваў? "Трошай няма..." Будзьце ўпэўнены: больш прафсаюзы не дапусцяць зніжэння ўзроўню сацыяльнай абароны працоўных.

Увогуле лічу, што кантракты — не той метады, пры дапамозе якога можна кіраваць людзьмі. Сам быў дырэктарам прадпрыемства і добра ведаю, што лобна чалавека можна звольніць на працягу аднаго дня. Але ўзнікае заканамернае пытанне: які ты кіраўнік, калі не можаш знайсці агульную мову са сваімі падначаленымі? Таму абгрунтаваць гэты працэс тым, што ў наймальніка з'явілася магчымасць умацаваць агульную дысцыпліну, зусім няправільна. Мы супраць такіх падыходаў — не трэба нерваваць людзей. Скажыце, ну навошта прыбіраць кантракт? Ёй што, пасля яго заключэння дзве швабры выдадуць? Любыя дзеянні, дзе вырашаецца лёс чалавека, патрабуюць уважанасці і памяркоўнасці.

Вінаваты той, хто вінаваты

— Ці парушаюцца правы радавых членаў прафсаюза ў рэгіёнах? Як удаецца ў спрэчных выпадках знайсці паразуменне з кіраўніцтвам мясцовых улад?

— На жаль, парушаюцца. Але нельга сказаць, што гэта масава з'ява. А канкрэтныя выпадкі можна знайсці на многіх прадпрыемствах і ва ўсіх рэгіёнах. Вось мы толькі што абмяркоўвалі кантрактныя "нюансы". Часцей за ўсё іх выкарыстоўвалі для таго, каб расквітацца з простым чалавекам, які паспрабаваў пакрытыкаваць дзеянні свайго начальніка. Ці ж гэта нармальна? Прыклад такі прыклад: адзін кіраўнік падпісаў кантракт на год з усімі сваімі

працоўнікамі — а гэта 900 чалавек! Я яму кажу: а праз год, калі закончыцца кантракт, вы зачыніце завод? Чаму з усімі менавіта на год, а не на два, тры? А колькі ж вы самі тут працуеце? Адказвае: два гады. Прыводжу яшчэ адзін аргумент: вось на заводзе працуе ўжо 15 гадоў выдатны спецыяліст, ганаровымі граматамі ўзнагароджваўся, медаль ці нават ордэн мае... Чым ён заслужыў такі, прама скажам, агідны кантракт?..

Каб абараніць правы людзей, мы стварылі бясплатную юрыдычную кансультацыю, дзе працуюць кваліфікаваныя спецыялісты, якія разглядаюць заявы грамадзян аб парушэнні іх правоў. Калі патрабуецца, юрысты падтрымліваюць іх ісці ў суды, вызджаюць на прадпрыемствы, каб на месцы расставіць усе кропкі над "і". У выніку прафсаюзы змаглі абараніць не адну тысячу чалавек, бо гэта і ёсць наша мэта. Праўда, спачатку ўсе нас толькі "адштурхоўвалі", асабліва ў 2002-м. Але потым сітуацыя карэнным чынам змянілася, бо многія зразумелі: тое, чаго дабіваюцца прафсаюзы, прыносіць дзяржаве толькі карысць. Перш за ўсё, мы прапанавалі вярнуць да жыцця адпрацаваную і адшліфаваную раней сістэму аховы працы. Многія яшчэ не забыліся, што тэхнічная інспекцыя прафсаюзаў мела такія ж правы, як і дзяржаўная: раследавала няшчасныя выпадкі, выдавала адпаведныя прадпісанні для абавязковага выканання кіраўніку... Дык вось: нам казалі — "і без вас справімся!" Цэлы год давялося змагацца з Міністэрствам працы і сацыяльнай абароны. Шматлікай перапіскай, пры дапамозе прэсы — пакуль Прэзідэнт не ўмяшаўся.

А што на самай справе адбывалася? Цяпер мы дакладна ведаем, што 242 акты аб няшчасных выпадках за 93-ці год былі... падраблены. Там, дзе вінаватымі былі арганізатары вытворчасці, напісалі: вінаваты канкрэтны чалавек. Заўважу: гаворка ідзе пра выпадкі са смяротным зыходам! Як з такой плямай жыць сем'ям загінуўшых? Не гаворачы пра тое, што "пад дыктоўку" гэтай фармулёўкі пенсіі і дапамогі будуць для іх зусім іншыя.

Але мы свайго дабіліся: Прэзідэнт падпісаў Указ, згодна з якім прадстаўнікам прафсаюзаў нададзены тыя ж паўнамоцтвы, што і дзяржаўным інспектарам. Сёння вельмі актыўна правяраем не толькі ахову працы, але і тое, як выконваецца працоўнае заканадаўства.

І вярнуць страчанае...

— Пасля таго, як ФПБ ўзначаліў вядомы і аўтарытэты ў краіне чалавек, за кароткі тэрмін прыкметна змянілі аблічча падпарадкаваных прафсаюзам месцы адпачынку і ля-



чэння грамадзян. Наколькі вялікая гэта "гаспадарка" і якія бліжэйшыя перспектывы яе развіцця?

— Пачну з таго, што прафсаюзы калісьці займаліся сацыяльным страхаваннем, і ў іх руках, скажам так, знаходзіліся адпаведны фонд і пэўная сума фінансавых сродкаў. Так было да 96-га... А потым дзяржава забрала гэтую "гаспадарку" — дарэчы, ні многані мала — 14 працэнтаў бюджэту рэспублікі — пад сябе. Мае ж папярэднікі аддалі, што называецца, без бою. Калісьці менавіта за прафсаюзныя сродкі будаваліся шматлікія санаторыі, дамы адпачынку, палацы, выплачваліся пенсіі і розныя дапамогі — людзі адчувалі канкрэтную падтрымку.

Не ўтаю: хацелася б вярнуць страчанае, але адчуваем вялікае супрацьстаянне ўсім нашым спробам.

На сённяшні дзень мы маем 15 сваіх уласных санаторыяў. Самы вялікі — "Беларусь". Да 2003-га грошы ў прафсаюзныя здраўніцы ніхто не ўкладваў, таму многія з іх аказаліся ў заняпадзе. І трэба было неяк гэтыя базы адпачынку ўзнавіць, надаць ім, як кажуць, другое дыханне і сучасны выгляд. А дзе знайсці сродкі? З бюджэту мы ні капейкі не атрымоўваем. Таму пайшлі такім шляхам: літаральна прымусілі ўсіх, хто гаспадарыць, працаваць з прыбыткам. Ростаран, гасцініца, будаўнічая арганізацыя — усе павінны "прывносіць" грошы. Свабодныя фінансы адразу ж накіравалі на прафсаюзныя аб'екты, у тым ліку — у санаторыі, каб прывабіць адпачываючых.

Зразумела, адна здраўніца не ў стане пабудаваць новы корпус ці зрабіць буйны рамонт. Выйсце знайшлі ў аб'яднанні фондаў.

Што змаглі? Перш за ўсё, прывесці ў належны стан свой галоўны аб'ект — Палац прафсаюзаў. Зараз абуладкавалі спартыўна-аздраўленчую базу ў Ратамцы, дзе ёсць гасцініца, спартыўны гарадок, футбольнае поле, рэстаран, а хутка з'явіцца і канферэнц-зала — чалавек на сто. Распрацоўваецца праектна-каштарысная дакументацыя па рэканструкцыі Нарачанскага комплексу. Там у нас пяць баз адпачынку: санаторыі "Нарач", пансіянат з лячэннем "Нарачанскі Бераг", тургасцініца "Нарач", аўтатурбаза "Нарачанка" і прытулак "Швакшты". Апошні ўзнавілі поўнасьцю. У "Нарачанскім Беразе" завяршаем аднаўленне корпуса, які будзе прымаць адпачываючых на працягу года. Пачалі мяняць летнія домікі, якія належаць тургасцініцы, на больш грунтоўныя зрубы...

У санаторыі "Прыдняпроўскі" адкрылі аддзяленне для лячэння дзяцей, якія пакутуюць ад захворвання на цэрэбральны параліч. У савецкія часы такім хворым можна было атрымаць спецыялізаваную дапамогу толькі ў Саках. А зараз "Прыдняпроўскі" — дарэчы, вельмі сучасная здраўніца — у стане прыняць да тысячы чалавек. Шмат дзе яшчэ размясцілі лячэбную базу, зрабілі пераходы і многія іншыя зручнасці. Вялікія сродкі кінулі на пераабсталяванне кацельняў — у асноўным яны аўтаномныя, бо здраўніцы звычайна размешчаны ў лесе. Будзем і далей працаваць у гэтым накірунку.

«Мы і ёсць — грамадства»

— Леанід Пятровіч, хацелася б ведаць, наколькі плённа беларускія прафсаюзы супрацоўнічаюць з прафсаюзнікамі прафсаюзаўнага руху блізкага і далёкага замежжа? Як успрымаюцца ў свеце твае захады, што робіцца кіраўніцтвам ФПБ па абароне правоў беларускіх грамадзян?

— Супрацоўнічаем, і няблага. Папершае, мы набылі членства ва Усеагульнай Канфедэрацыі прафсаюзаў, якая аб'ядноўвае ўсе прафцэнтры былога СССР. Асабіста я — член выканкама Канфедэрацыі. Дарэчы, беларуская арганізацыя ўдзельнічала ў стварэнні УКП.

Актыўна працуем у складзе Сусвет-

най Федэрацыі прафсаюзаў, якая аб'ядноўвае 110 мільёнаў чалавек. Хутка, а дакладней, 1 снежня будзе праводзіцца справаздачны з'езд гэтай арганізацыі на Кубе, куды збіраемся і мы.

А вось з міжнароднай Канфедэрацыяй свабодных прафсаюзаў (КСП) агульную мову ніяк не знаходзім. Праўда, варта зазначыць, што ўзгаданая арганізацыя ўзнікла штучна ў 1948 годзе — у процівагу і Сусветнай Федэрацыі прафсаюзаў, і Савецкаму Саюзу. А да 56-га года яна адкрыта фінансавалася ЦРУ. І гэтую пляму ўжо не змыеш...

На сённяшні дзень КСП — вельмі багатае аб'яднанне. І Канфедэрацыя стараецца распаўсюдзіць свой уплыў на краіны СНД. Яе члены ўжо "прышлі" ў Малдову, якая ўступіла ў КСП. Іх прафсаюзнаму аб'яднанню далі некалькі грантаў. Але разам з тым "пачалі" раіць малдаўскім калеграм, што і як рабіць. У рэшце рэшт працоўны чалавек аказаўся там зусім сацыяльна неабароненым.

Прафсаюзны рух у гэтай былой савецкай рэспубліцы ўвогуле прышоў да расколу: узнікла новая канфедэрацыя прафсаюзаў, кіраўнікі якой сказалі "Не!" нядаўнім сябрам і заявілі, што будуць працаваць з дзяржавай, бо гэта адзіная магчымасць абараніць простага чалавек.

Так адбывалася і ў Грузіі, і ў іншых дзяржавах. Думаю, прыведзеныя прыклады ў многім растлумачваюць нашы адносіны з Канфедэрацыяй свабодных прафсаюзаў.

Неаднойчы пытаўся ў некаторых замежных калег: што, на ваш погляд, павінны рабіць прафсаюзы? Чаму вы сцвярджаеце, што мы не свабодныя? Якія канкрэтыя аргументы можаце прывесці? Былі запэўчанасці па зароботнай плаце — зараз у Беларусі іх няма. Затое ў Расіі засталіся. Ці ж няма тут заслугі прафсаюзаў? Мы таксама за гэта змагаліся, правалі дзесяткі адпаведных прававерак, патрабавалі прыняцця ўказа Прэзідэнта, згодна з якім за несвоечасовую выплату грошай нясуць адказнасць кіраўнікі. Працоўнаму чалавеку стала жыць лягчэй: у Беларусі паступова расце зарплата... Мэта любога прафсаюза — дабівацца росту прыбыткаў для кожнага — становіцца ўсё больш рэальнай.

Асабіста я ніяк не магу пагадзіцца з устаноўкамі некаторых замежных лідэраў прафсаюзаўнага руху, якія сцвярджаюць, што прафсаюзы не павінны займацца канкрэтнымі надзённымі справамі: маўляў, іх ледзьве не адзіная галоўная задача — крытыка тых ці іншых дзеянняў кіраўніцтва дзяржавы. Звычайна прыводжу свой аргумент: падняў урад зарплату — чаму не можам сказаць, што гэта добра? Не пагаджаюцца! "Чаму?" — зноў пытаюся. "А таму, што мог бы яшчэ больш падняць!" Вось такая логіка. Далей разважаю: "Можа, у вас, на Захадзе, і прымальныя менавіта такія тэндэнцыі ў развіцці прафсаюзаўнага руху — з улікам таго, што ў ім удзельнічаюць усяго пяць, максімум дзесяць працэнтаў работнікаў. А ў нас — 96 працэнтаў! Мы і ёсць грамадства. Таму ў Беларусі ваша бачанне "прафсаюзаўнага пытання" проста, як гаворыцца, не да месца".

Наша ж бачанне — актыўны ўдзел прафсаюзаў у кіраванні грамадствам. Не, гэта ні ў якім разе не азначае, што мы павінны гандляваць трактарамі. А вось на тым жа трактарным заводзе ўдзельнічаць у размеркаванні прыбыткаў... Так, павінны! Старшыня прафсаюза сумесна з дырэктарам мае права — і павінен! — вызначаць, колькі грошай накіраваць на сацкультбыт, колькі на абнаўленне тэхнікі і г. д. Ды яшчэ — запытаць, чаму за дзяржаўны кошт выпісалі замежную перыёдыку, а пра беларускія часопісы і газеты забывліся.

Вось гэта я і называю ўдзелам у кіраванні прадпрыемствам, рэгіёнам, галіной... і краінай у цэлым.

**Інеса ПЕТРУСЕВІЧ,
Раіса МАРЧУК**

Фота К. Дробава

Каб словы ў сэрцы пасяліць

У гісторыка-дакументальнай хроніцы гарадоў і раёнаў Беларусі "Памяць", прысвечанай майё роднай Буда-Кашалёўшчыне, аж 21 старонку займае пералік прозвішчаў працаўнікоў розных галін народнай гаспадаркі, узнагароджаных ордэнамі і медалямі СССР. Сярод іх — кіраўнікі і працаўнікі калгасаў і саўтасаў, прамысловых прадпрыемстваў, камунальных, кааператары, медыкі, настаўнікі...

Імя настаўніцы беларускай мовы і літаратуры Патапаўскай сярэдняй школы Ульяны Фёдараўны Лазавенкі ў гэтым вялікім пераліку няма. Як няма яго і сярод заслужаных настаўнікаў Беларусі (а гэтага ганаровага звання ў раёне за ўвесь час удастоены паўтара дзесятка чалавек). І ўсё ж (дзякуй складальнікам кнігі і ў першую чаргу старшыні раённай камісіі па яе стварэнні, старшыні райсавета дэпутатаў Аляксандру Галіцкаму) У. Лазавенка не засталася забытай. Ды і калі б здарылася інакш, гэта была б вялікая несправядлівасць, бо ў кнізе-хроніцы нямала прозвішчаў былых вучняў Патапаўскай сярэдняй школы, якія праславілі яе сваёй працай і творчасцю. У іх ліку і тры члены Саюза беларускіх пісьменнікаў: Уладзімір Дзюба, Тацыяна Гарэлікава і аўтар гэтых радкоў. Менавіта Ульяна Фёдараўна прывіла нам любоў да роднага слова, дала пуцёчку ў літаратуру.

Ва ўступе да раздзела "Людзі, дастойныя памяці" гаворыцца: "Камісія па стварэнні гісторыка-дакументальнай хронікі "Памяць. Буда-Кашалёўскі раён" лічыць немагчымым пакінуць без увагі тых, хто ўсё свае сілы, талент, жыццёвую энергію аддаваў і аддае сёння справе развіцця раёна, асветы, аховы здароўя, культуры, захаванню нацыянальных рыс і традыцый насельніцтва Буда-Кашалёўшчыны. Няхай нават яны і не адзначаны высокімі званнямі".



Ульяна Фёдараўна Лазавенка нарадзілася 24 сакавіка 1923 года ў вёсцы Будзішча Гомельскага раёна. У 1949 годзе закончыла Гомельскі настаўніцкі інстытут і была накіравана ў вёску Патапаўка Буда-Кашалёўскага раёна, дзе чатыры дзесяці гадоў выкладала ў мясцовай школе беларускую мову і літаратуру. Тут пазнаёмілася са сваім будучым мужам-настаўнікам матэматыкі Іва-



нам Яўхімавічам Зэкавым (дарэчы, стрыечным братам майго бацькі). Разам выхавалі чашчэра дзяцей: два сыны і дзве дачкі.

...Дзесяць гадоў прайшло ўжо, як не стала Ульяны Фёдараўны, і трыццаць тры, як я закончыў школу, а нібыта і сёння перад вачыма твая захапляючы ўрок беларускай літаратуры, што праводзіла мая любімая настаўніца. Чую яе спакойны, крыху прыглушаны голас, цікавы апавед пра той ці іншы твор. Ульяна Фёдараўна ніколі не расказвала пра тое, што можна было прачытаць у падручніку; яна заўсёды знаходзіла матэрыял, які б даваў нам далатковыя веды. Няхай гэта тычылася ўласна мастацкага твора ці біяграфіі яго аўтара. Згадваецца, як пры вывучэнні "Трывожнага шчасця" Івана Шамякіна настаўніца дзелялася ўражанымі ад асабістых сустрач і гаворак з пісьменнікам, з якім адной парой вучыліся ў інстытуце: яна — на стацыянары, ён — на завочным аддзяленні. Зрэшты, там жа, у Гомелі, пэўны час спяцігалі філалогію такія пісьменнікі як Мікола Сурначоў, Леанід Гаўрылаў, Раман Сабаленка, Кастусь Кірэнка, Паўлюк Прануза, Міхась Даніленка. Менавіта з іх і пачаўся літаратурны летапіс сённяшняга Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, які сёлета адзначаў сваё 75-годдзе.

і ў тоўстых часопісах. Як мы, гурткоўцы, зайздросцілі сваім землякам-пісьменнікам! Пэўна, не адзін з нас тады марыў стаць у іх шэрагі.

...Памятаю, як у сёмым класе асмеліўся адправіць свае першыя спробы піра ў раённую газету "Авангард" (вядома ж, ішжом ад настаўніцы). І вось у нумары за 25 студзеня 1969 года ў аглядзе літаратурнай пошты пад назвай "Паэтычна — значыць вобразна" чытаю: "У малым артыкуле нельга падрабязна спыніцца на вершах вучня з Патапаўкі Анатоля Зэкава. Але хочацца параіць Анатолю больш назіраць за жыццём. Не прыдумляць сабе позу, як ён зрабіў у вершы "Все можно сделать в жизни", а больш працаваць над рытмам, бо кожная строфа ў яго вершы "Зімой" напісана рознымі памерамі. Рыфма то парная, то сумежная. Анатолю трэба заняцца тэорыяй літаратуры і чытаць творы класікаў больш удумліва. Вучыцца ў іх вобразнасці, п'явучасці твораў".

Нягледзячы на такую знішчальную крытыку, я быў усё ж шчаслівы, бо ўпершыню ўбачыў сваё прозвішча ў газеце друкаванымі літарамі. А вось Ульяна Фёдараўна надзвычай засмуцілася, прыняўшы, пэўна, мае агрэхі як уласную недапрацоўку. Таму і папрасіла мяне ў даволі далікатнай форме, каб перш чым некуды дасылаць свае вершы, паказваў ёй. Так і сказала: "Глядзіш, нешта падкажу, а сёе-тое, можа, разам і паправім нават". А яшчэ парайла пісаць па-беларуску.

Не прайшло і года, як мой першы верш "Беларусь" апублікавала газета "Піянер Беларусі". А потым яны пачалі з'яўляцца і ў раённай газеце, і ў часопісе "Бярозка", у якім на той час працаваў таксама мой зямляк з вёскі Буда-Люшаўская Мікола Чарняўскі.

Ульяна Фёдараўна дачкалася і нашых кніжак, у тым ліку і маіх, самага малодшага з патапаўскай пісьменніцкай тройкі. А Уладзімір Дзюба ў зборніку "Кругазварот" змясціў верш пра нашу настаўніцу, які пачынаецца такімі радкамі:

*Ульяна Фёдараўна,
Наша настаўніца,
Нібыта цяпер гаворыць:
— Дзеці,
Ёсць яшчэ
Назоўнікі ніякага роду.
Гэта —
Сонца,
Павтра,
Поле...*

Ульяна Фёдараўна Лазавенка не адно дзесяцігоддзе шчыравала на ніве асветы, каб усё мы, яе вучні, адчувалі сябе з роду беларусаў. Незалежна ад абранай прафесіі. І наша памяць пра яе — гэта не толькі кніга "Памяць", а і кожны напісаны намі радок.

Анатоль ЗЭКАЎ

НАЗДЫМКАХ: У.Ф. ЛАЗАВЕНКА; сярод настаўнікаў Патапаўскай сярэдняй школы.

Фота з сямейнага архіва прадстаўлена дачкой Тамарай.



ратурнага тэксту, даследаваць пласт ідэй і ўяўленняў, які выяўлены ў тэксце апасродкавана. Аналіз выдзешца з улікам спецыфічнасці літаратурнай сітуацыі на Беларусі на працягу ўсяго мінулага стагоддзя.

Аўтар слухна і пераканаўча даводзіць сістэмнасць мастацкага свету, разглядаючы разнастайныя прыячыпы яго дыферэнцыяцыі. Найперш, удакладняе само паняцце "мастацкі свет", яго шматварыянтнасць, у прыватнасці "карціна свету".

ва разнародных плыняў і напрамкаў, іх суаднесенасць, узаемаўплыў і ўзаемапраціўленне, але таксама і праявы гэтага ў творчасці асобных пісьменнікаў.

Спрабуе аўтар разабрацца ў навуковай палеміцы адносна творчасці Я. Купалы беларускіх літаратуразнаўцаў В. Каваленкі і Р. Бярозкіна. Пэўная доля навуковай увагі ў кнізе адводзіцца пытанню міфалагізацыі мастацкага мыслення, праявам гэтага ў творчасці Я. Купалы, Я. Коласа, а таксама Л. Ук-

БЯСКОНЦАЕ І АБМЕЖАВАНАЕ

Кнігу Яўгена Гарадніцкага "Мастацкі свет Беларускай літаратуры XX стагоддзя" ("Беларуская навука", 2005г.) наўрад ці можна назваць навукова-папулярнай, а тым больш — лёгкім чытаннем. Строгая структура класічнай навуковай працы ("Уводзіны", тры раздзелы, "Заклучэнне", "Літаратура"), "нялёгкастраўны", хоць і не сухі, стыль, маштабнасць і значнасць комплексу ўзнятых праблем — усё гэта робіць выданне калі не падручнікам, то сур'ёзным дапаможнікам па многіх тэарэтычных пытаннях.

"Светапогляд мастака і яго ўяўленні пра мастацтва" — вось, гаворачы каротка, асноўная тэма працы, так вызначае яе і аўтар. Зразумела, што ў кожны гісторыка-літаратурны перыяд даследчыкі па-новаму падыходзяць да вывучэння заяўленай праблемы, прапануючы новыя тэорыі і канцэпцыі. У XX ст. дадзена тэндэнцыя выяўлення ў максімальнай поліварыянтнасці і дыскусійнай напружанасці. Гарадніцкі сваёй працай здымае некаторыя пытанні, але, па закону дыялектыкі, прапанаваў новыя.

Сістэма, мадэль, мадыфікацыя — гэта частка асноўных паняццяў, якімі аперыруе аўтар. Асноўным даследчыцкім прыячыпам Я. Гарадніцкі абірае прыячып сістэмнасці, тым самым рыхтуючы чытача да сапраўднага аналізу любой з'явы, калі аб'ект раскладаецца на структурныя сегменты. Пры гэтым абавязкова вывучаецца вопыт папярэднікаў і апанентаў. А тое, што дадзены прыячып пастаянна вытрымліваецца, бачна ўжо ў назвах раздзелаў і падраздзелаў. "Светапогляд як інтэгральны складальнік мастацкай сістэмы", "Суб'ектыўныя і аб'ектыўныя выяўленні літаратурнага працэсу", "Структура свету — структура твора — цэласнасць асобы" — так называюцца раздзелы працы.

Аўтар паслядоўна імкнецца заглябіцца ў структуру самой мастацкай свядомасці і літа-

Таксама аналізуюцца *экзистэнцыйныя і віртуальныя мадэлі свету ў свядомасці чалавека*. Вызначаюцца два тыпы чытачоў, якія займаюцца даследаваннем мастацкага свету: *экспліцытны і імпліцытны*. Аўтар падводзіць вынік слухнай высновы, што "зафіксаваны на пісьме вобраз свету ўяўляе сабой спецыфічную мадэль свету".

Даследчык імкнецца разабрацца ў складанай сістэме мастацкіх мадэляў свету, вылучыць дамінантныя катэгорыі, якія істотна ўплываюць на мастацкую свядомасць. Сутнаснаму аналізу падлягаюць антыноміі: *дынамічнае і статычнае, бясконцае і абмежаванае, знешняе і ўнутранае*. Канцэптуальна вывучаюцца характар адносінаў літаратуразнаўства да праблемы "мастацтва — рэчаіснасць". Удзяляецца ўвага і пытанню сувязі літаратурнай творчасці з філасофіяй, падкрэсліваецца важнасць міждyscyплінарных даследаванняў. Для падтрымкі высноў прыводзяцца творы класікаў Беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа, М. Гарэцкага і М. Багдановіча, М. Танка і У. Жылкі, А. Куляшоўва і М. Стральцова. З празаічнай спадчыны — творчасць К. Чорнага, В. Быкава, І. Мележа, В. Казько, І. Пташнікава. Як бачым, спектр даследчыцкай увагі надзвычай багаты і сапраўды дазваляе ахапіць часавы прамежак даўжынёю ў стагоддзе.

Дасканала прасочваюцца ў працы тэндэнцыі ў развіцці сучаснага Беларускага літаратуразнаўства. Яўгенам Гарадніцкім слухна даводзіцца неабходнасць навуковай сацыялагізацыі сучаснай літаратуразнаўчай навуцы. Менавіта з такіх даследчыцкіх пазіцый ідзе вывучэнне літаратуры. Распачынаючы гаворку пра мастацтва слова мінулага стагоддзя, Я. Гарадніцкі звяртаецца да яшчэ ранейшых перыядаў, разглядае разнастайныя тэндэнцыі і перадумовы, жанравую спецыфіку. Даследчык аналізуе не толькі мност-

раінікі. Падаецца арыгінальнае тлумачэнне не толькі міфалагем, але і разнастайных лексіка-семантычных адзінак. Станоўчай рысай дадзенага даследавання трэба назваць імкненне і ўменне аўтара ўлічваць спецыфіку мастацкага развіцця не толькі ў нацыянальным, але і ў сусветным маштабе.

Нямала аўтарскай увагі адведзена асэнсаванню праяў рамантызму і неарамантызму ў Беларускай літаратуры XX ст. Таксама значнае месца адводзіцца пытанню лірыкі і вобразнасці, іх суіснаванню. Праўда, аналіз робіцца толькі з прыячненнем мастацкага і даследчыцкага вопыту М. Багдановіча і Я. Пушчы. Думаецца, хоць багачце і разнастайнасць спадчыны класікаў даюць дастатковы матэрыял для тэарэтычных высноў, але ўсё ж не ствараюць цэласную карціну нацыянальнай літаратуры.

Я. Гарадніцкі шматаспектна разглядае, як два фактары — нацыянальны і сацыяльны — уплывалі праз усё XX стагоддзе на развіццё Беларускай літаратуры. Даследчык звяртаецца да спадчыны Я. Коласа, да яго паэмы "Сымон-музыка". Менавіта праз аналіз дадзенага твора, а таксама разгляд крытычнай літаратуры (У. Конан, М. Тычына і інш.), аўтар здзіўляе асэнсаванне многіх пытанняў, усебакова вывучае архетыпы паэзіі XX стагоддзя, звяртаецца да пытання мастацкага *хранатопу*, яго існавання і значэння ў тэксце. Шмат увагі адводзіцца вывучэнню месца і ролі разнастайных лексіка-семантычных адзінак, вызначаюцца характаралагічныя топасы Беларускай літаратуры.

З пастаўленымі даследчыцкімі задачамі Яўген Гарадніцкі паспяхова справіўся, зрабіўшы каштоўны ўнёсак у айчыннае літаратуразнаўства. Застаецца толькі пажадаць кнізе свайго чытача.

Анатоль РАМАНЧУК

СТАРАСВЕЦКІ БАЛЬ У МІНСКУ

У сталічным ДOME-музеі Ваньковічаў адбылася маскарал-прэзентацыя па матывах кнігі Людмілы Рублеўскай "Я — мінчанін" у выкананні суполкі маладых твораў "Літаратурнае прадмесце". На старасвецкі баль з'ехаліся госці-прывіды з розных стагоддзяў: граф Карл Чапскі, пані Ядвіга Любанская, прымадонна вар'этэ гасцініцы "Еўропа", галоўны дудар Менскай харугвы, прадвадзіцель дваранскага сходу, кіраўнікі розных гарадскіх устаноў і таварыстваў, пані і паненкі, спадары і спадарыні. Час іх настолькі



змяніў, што ўсе былі падобныя на сучаснікаў, але нейкі элемент старасвецкасці ў кожным госці-прывідзе ўсё ж застаўся. Да таго ж, прысутныя расказвалі легенды, чыталі вершы, спявалі песні пра старажытны і сучасны Мінск.

— Наша сталіца — найпрыгажэйшы горад Беларусі, — гаворыў намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва "Мастацкая літаратура", паэт Віктар Шніп. — Гэта і сталася падставой для выдання кнігі "Я — мінчанін". Яна выйшла ў новай серыі "Твае гарады, Беларусь" тыражом 2 тысячы экзэмпляраў. Мы і далей будзем у папулярнай форме расказваць пра мінулае і сучаснае нашай рэспублікі. Спадзяёмся, што разнастайныя факты з гісторыі буйнейшых гарадоў і мноства фотаздымкаў заікаваць як юных чытачоў, так і іх бацькоў, настаўнікаў.

А баль шумеў. На яго з'езджаліся госці-сучаснікі: гісторык Віталь Скалабан, які ўручыў гаспадыні маскарал-прэзентацыі анкету краязнаўчага таварыства і паабяцаў, што імя Людмілы Рублеўскай з'явіцца ў энцыклапедыі краязнаўцаў Беларусі; фатограф Віталь Гіль, які рабіў здымкі для кнігі "Я — мінчанін"; барды Серж Мінскевіч, Зміцер Сідаровіч; гурт "Жаба ў каляіне"; студэнты і журналісты, звычайныя хыхары Мінска.

У конкурсе на лепшую легенду пра Мінск, аб'яўленым Людмілай Рублеўскай, перамог глядач, які адмовіўся назваць сваё імя. У падарунак ён атрымаў кнігу "Я — мінчанін" з аўтографам. Узрадаваны, прысвяціў верш удзельнікам балу. Яго ён напісаў экспромтам за дзве гадзіны імпрэзы. А вось піва "Граф Чапскі" атрымаў не ён, а Зміцер Сідаровіч за песню, якая ўслаўляла гэты старажытны напітак.

— Праца над кнігай "Я — мінчанін" дапамагла мне яшчэ раз пазнаёміцца з гісторыяй нашай сталіцы, адкрыць для сябе мноства цікавых паданняў і легенд, — паведаміла аўтарка кнігі. — Спадзяюся, не меншую асалоду атрымаюць і чытачы.

Закончылася вечарына акцыяй "Кармленне цмока". Яе ініцыятарам стала паэтэса Аксана Спрынтчан. У дванаццаць гадзін ночы яна павяла паэтаў і бардаў на бераг Свіслачы. Там яшчэ раз прагучалі вершы і песні, пасля чаго героя шматлікіх беларускіх легенд пачаставалі макам.

Зміцер АРЦЮХ

Фота Аляксандра Рабіцвіча

У ДУМЦЫ І СЛОВЕ

Я імгненне жыву, і памру на імгненне, І у думцы і ў слове маім аджыву...

Так пісаў Уладзімір Караткевіч — гонар і сумленне Беларускай нацыі, пісьменнік, творы якога ведаюць і любяць не толькі на радзіме, але і ва ўсім свеце. Ён шмат вандраваў: аб'ездзіў Беларусь, неаднаразова быў за яе межамі — у Польшчы і Чэхаславакіі. Творы У. Караткевіча і дагэтуль падарожнічаюць па розных кутках планеты, дзякуючы перакладам.



Англійская, балгарская, венгерская, в'етнамская, грузінская, іспанская, латышская, літоўская, мангольская, нямецкая і яшчэ дзесяць літаратур і культур узбагаціліся перакладамі "Дзікага палявання караля Стаха", "Чазеніі", "Чорнага замка Альпанскага", "Зямлі пад белымі крыламі" і інш. Адметна тое, што перакладчыні творы У. Караткевіча як правіла мелі вялікі тыраж: "Чорны замак Альпанскі" ў перакладзе на чэшскую мову Ганы Мюлеравой (Прага, 1984г.) — 43500 асобнікаў, "Дзікае паляванне караля Стаха" (Прага, 1972г., пераклад на чэшскую Вацлава Жыдліцкага) — 40000, "Чазеніі" (Кошыца, 1978г., пераклад на славацкую Юліуса Рыбака) — 5000, "Былі ў мяне мядзведзі" ў перакладзе на в'етнамскую Ха Мінь Тханга (Гюэ, 1985г.) — 30100.

"Ён быў сапраўдным апосталам духоўнасці, прадвесце новага Беларускага Адраджэння, — напісаў пра У. Караткевіча даследчык яго творчасці Анатоль Верабей. — Ён здолеў дасканала раскрыць душу народа і яго нацыянальны характар", — раскрыць для нас, беларусаў, каб абудзіць самасвядомасць, годнасць, для іншых народаў, каб



выклікаць павагу і разуменне. На працягу ўсяго жыцця пісьменнік у кожнай думцы і словы, у кожным творы перад усмі светам прызнаваўся ў бяжмежнай любові да сваёй Зямлі пад белымі крыламі. А ў адказ гучала:

...І мне Вы паспелі зрабіць
Такое, што змог палюбіць
Крутыя аблогі над Мінскам,
Журботную выраю ніць...

Гэта радкі з верша в'етнамскага паэта Ле Чонг Шама "Каля магілы", прысвечанага Уладзіміру Караткевічу (пераклад паводле аўтарскага падрадкаўніка Сяргея Панізініка). На самай справе, палюбіўшы творчасць У. Караткевіча нельга не захапляцца ўсім, што з ім звязана і не верыць у тое, што "На Беларусі Бог жыўе"...

Наталля ЯКАВЕНКА

ПАКАЗАЦЬ ЛЕПШАЕ

Калі аматары паэзіі ўжо з 1965-га маглі амаль кожны год (да 1994г.) знаёміцца з навінкамі “вершатворчасці”, дзякуючы “Дням паэзіі”, то тыя, каго больш цікавіць проза, атрымалі такую магчымасць толькі сёлета — з выходам зборніка “Апавяданне-2005”, хаця ў многіх краінах свету падобная выдавецкая практыка існуе даўно.



У Беларусі на сённяшні дзень няма ніводнага часопіса, арыентаванага выключна на малыя жанры (апа-вяданне, навіла). А ў беларускай, ды і не толькі, прозе апошняга часу назіраецца тэндэнцыя да “міні-малізаций” і менавіта “малая проза” становіцца вельмі папулярнай. Акрамя таго, кароткія апавяданні можна лічыць адлюстраваннем сучаснага стану прозы ўвогуле. Таму падобныя зборнікі неабходныя і павінны даваць магчымасць шырокаму колу чытачоў знаёміцца з навінкамі гэтага жанру. Але, на жаль, у нашай сітуацыі, улічваючы кошт і тыраж, здзіўніць гэта ўсё ж цяжка.

Зразумела, падыход да адбору апавяданняў вельмі суб’ектыўны, бо кожны па-свойму ўспрымае, разуме, адчувае тую ці іншую з’яву мастацтва. Але гэта тычыцца толькі “ўспрымання-неўспрымання”, мастацкія ж вартасці твора (калі яны ёсць), які можа палабацца ці не палабацца, аспрэчыць ці не заўважыць цяжка. Апавяданні, што склалі зборнік, прайшлі два этапы адбору. Па-першае, яны былі “апрабаваныя” ў перыядычных выданнях. А па-другое, з’яўляюцца ўкладальнікі кнігі Алесь Бадак таксама выбіраў толькі лепшыя. Анатая свярдае: “У зборніку “Апавяданне-2005” чытач пазнаёміцца з лепшымі творами айчынных пісьменнікаў, напісаных у гэтым жанры за апошнія гады. Тэматычныя абсягі іх вельмі шырокія: гэта і актуальныя праблемы сучаснасці, і багаты, разнастайны свет чалавечых адносін і пачуццяў, гэта вяртанне ў далёкую мінуўшчыню і спробы зазірнуць у дзень заўтрашні. Але ўсе творы родніць адно: бясспрэчны талент іх аўтараў, большасць з якіх добра знаёмыя аматарам айчынай літаратуры.”

Тэматыка сапраўды даволі шырокая. Душэўныя пакуты, якія чалавек пранёс праз усё жыццё — са школьных гадоў і да сталага ўзросту — па-майстэрску раскрываюцца ў апавяданні Андрэя Федарэвіча “Графіці”; праблемы чалавечых узаемаадносін, заўсёды актуальныя пытанні вернасці і здрады ўздыма-

юцца ў апавяданні Міколы Станкевіча “Кашулька-татулька мая...”, пра адвечнае суіснаванне і супрацьстаянне чалавека і прыроды — твор Алеся Наварыча “Ліса ў тумане”. На высокі ўзровень выводзіць зборнік апавядання Янкі Сіпакова, Віктара Гардзевы, Генрыхы Далідовіча, Уладзіміра Дамашэвіча, Віктара Карамазова, Анатоля Бутэвіча, Алены Брва, Уладзіміра Сцяпана і інш.

Аднак на конт “лепшых твораў айчынных пісьменнікаў, напісаных у гэтым жанры за апошнія гады” ўзнікаюць пытанні.

Няўжо нічога не напісалі апошнім часам Вольга Курганіч, Валянціна Коўтун, Анатоль Кудравец, Уладзімір Ліпскі, Святлана Явар і многія іншыя. Зразумела, усіх прадставіць усё роўна немагчыма, ды і мэта зборніка іншая — выбраць лепшае. Але чаму тады ў яго не трапілі многія з лепшых?

У кнігу ўвайшлі апавяданні саракі пяці аўтараў. І адзін з іх — перакладны. Не маю нічога супраць творчасці і асобы Ганала Чарказяна, але чаму менавіта яго твор стаў адзіным перакладным у зборніку? Улічваючы спецыфіку (двухмоўе) нашай дзяржавы, натуральнаму з’яўляецца той факт, што і літаратура ствараецца не толькі на беларускай, але і на рускай мове. Дык чаму б не перакласці і іншыя небеларускамоўныя аўтары? Ёсць жа выдатныя творы ў Юрыя Саланевіча, Валянціна Маслюкова, Вольгі Шуйскай, Алега Жлана і шмат каго яшчэ.

Працуючы ў часопісе “Малодосць”, не магу не ведаць, што ў беларускую літаратуру апошнім часам уваходзіць шмат новых аўтараў, многія з якіх не абзелены талентам і ў бліжэйшым будучым здольны стварыць сур’ёзную канкурэнцыю цяперашнім класікам. Але па зборніку гэтага чамусьці не відзіць. З маладых у яго увайшлі толькі двое: Маргарыта Прохар і Алесь Праўдзін. Першую чытач ведае па шматлікіх публікацыях (паэтычных і празаічных). Дарэчы, апавяданне “Тонкая лінія” прыемна здзівіла. Яно нашмат мацнейшае за

яе празаічныя творы, якія даводзілася чытаць раней. Нават не верыцца, што гэта адзін і той жа аўтар. Апавяданне настолькі глыбокае, сталае — складаецца ўражанне быццам пісаў яго чалавек, які пражыў доўгае жыццё, прайшоў праз шматлікія выпрабаванні, зведаў німала гора і мае поўнае права сказаць: “Гэта цяпер я ведаю, што існаваў і жыць — розныя рэчы, што падчас ты не можаш вярнуць тое, што іншым здаецца — вярнуць проста, дастаткова толькі заблыць адну секунду, адно імгненне мінулага. Але ёсць мяжа, грань, тонкая лінія, незаўважная і незразумелая, якая падзяляе ўсё і якую нельга сцерці.”

І на гэтым фоне па-дзіўнаму наіўным, па-мастанку недасканалым, сюжэтна слабым падаецца апавяданне Алеся Праўдзіна “Ну і што?”. Адчуваецца, што аўтар не пазбаўлены Бога дару, але яго яшчэ трэба развіваць. “Ну і што?” вельмі гарманічна ўпісваецца на лімаўскую школьную старонку “Паміж урокамі” (14 студзеня 2005), дзе яно і было надрукавана, але да зборніка такога ўзроўню нунк не дацягвае. У апавяданні ёсць фабула, але сюжэта па сутнасці няма. Алесь здольны ўбачыць у будзённым жыцці нешта вялікае, значнае, у бытавым і на першы погляд прыземленам — высокае. Аднак яму не стае пісьменніцкага вопыту, каб надаць жыццёваму эпізоду мастацкую форму.

Ёсць жа ў нас шмат таленавітых маладых аўтараў, якія ўваходзіць, ці ўжо увайшлі, у “вылікую” літаратуру: Ягор Коню, Мікола Адам, Югася Каляда і інш. Каб паказаць усё лепшае, не блага было б прадставіць і іх творчасць.

Канечне, гэта толькі першая ластаўка. А зрабіць зборнік адразу бездакорным, пазбегнуць усіх недахопаў, проста немагчыма. Ужо збіраюцца творы для “Апавядання-2006”, будзем спадзявацца, што ў новым зборніку мы знойдзем адказы на пастаўленыя пытанні.

Аляксей ЧАРОТА

РАДОК, ПРАСЯКНУТЫ ЛЮБОЎЮ

Васіль Жуковіч — з тых паэтаў, якім падуладныя самыя разнастайныя жанры. Гэта і крапаючая душу лірыка, і філасофскія разважання на адвечныя тэмы, і гумарыстычныя замалёўкі.

— Пераход з адной “хвалі” на другую для мяне цяжка, — значнае аўтар вершаваных зборнікаў “У храме характа і смутку”, “Каханне, радасці, пакуты”. — Мянсяцца настрой, і, здаецца, радкі таксама кладуцца па-другому.

Васіль Аляксеевіч праводзіць паэтычныя сустрэчы ў школах, вандруе па помных мясцінах, дзе бывалі знаныя беларускія песняры, працуе з моладзю. На адной з такіх сустрэч, зладкаванай у музеі гісторыі беларускай літаратуры, мне і давялося пабываць — разам з дзевяцікласнікамі 60-ай сярэдняй школы горада Мінска. Трэба адзначыць, нягледзячы на свой юны ўзрост, слухачы аказаліся надзіва ўдзячнымі.

Дый як было не заслухацца жывой беларускай гаворкай! Тым больш, што распавядаў паэт пра найвялікшы каштоўнасці на зямлі. Пра першае нясмелае пачуццё і сталае каханне, выпакутавае гадамі, пра гісторыю, у якой хапае месца і героям, і здраднікам, пра Радзіму, што, на думку спадара Жуковіча, “малой не бывае”.

Акрамя таго, Васіль Аляксеевіч займаецца перакладамі. Ён упэўнены:

— Перакладаць чужыя вершы вельмі няпроста. Усё адно, што ўбачыўшы вабны палац, паспрабаваць перавесці яго на сваю зямлю. Пры гэтым не згубіўшы ніводнай часцінкі-образца і думкі.

Васіль Жуковіч вельмі цэнніць сустрэчы з падростаючым пакаленнем. Кажы, што яны грэюць, сілкуюць душу... Моладзь, магчыма, не заўсёды з захапленнем ставіцца да беларускай паэзіі. Чаму? Школьныя праграмы часам не можа належным чынам зацікавіць вучняў, паказаць ім усё характавае паэтычнага слова. Бо паэзія — не проста рыфмы. Гэта любоў, злучаючая ў вершаваныя радкі.

Святлана САЎКО

Які мужчына не хацеў бы зразумець загадкавую жаночую душу? Зрабіць гэта складана. Падказку можа даць толькі сама жанчына. Менавіта гэта робіць Валянціна Кукса ў сваім зборніку “Кнігаўка”, што быў выданы сёлета “Мастацкай літаратурай” у серыі “Дэбют”. “Дэбют?” — здзіўляцца некаторыя, пабачыўшы на вокладцы фота сталай жанчыны. Да таго ж, В. Кукса неаднойчы друкавалася ў часопісах і газетах, нават выдала аповесць. У любым выпадку, дэбютаваць у такім узросце не так ужо і блага, бо за плячымі багаты жыццёвы вопыт, які і становіцца асновай шэрагу

межнага гонару і шкоды да сябе.

Паказ жаночай душы, яе эвалюцыя дасягаецца не праз паслядоўнае разгортванне сюжэта. Аповесць уяўляе сабой урыўкі думак, успамінаў, унутраны маналог, месцамі нават размову з Богам. Натуральнае развіццё падзей, храналагічнасць адыходзяць на другі план. Хаця ўсё ж такі ёсць у аповесці і жыццё “знешняе” — грамадства, тое асяроддзе, у якім існуе галоўная гераіня, якая разважае і пра сучасны ёй стан беларускай культуры, і пра сацыяльныя цяжкасці, і пра нацыянальную экалагічную трагедыю. Раз-

КНИГА ПРА «КНИГАУКУ»

апавяданняў і аповесці пад назвай “І верыла ў цуд...”, што склалі гэтую кнігу.

Каштоўнасць творчасці Валянціны Куксы палігла ў тым, што яна адпостраўвае погляд на жыццё, здавалася б, звычайнай, “сярэднестатыстычнай” жанчыны. Сама аўтарка працуе ў дзіцячым садку, гадуе дзяцей, у вольны час займаецца літаратурнай творчасцю. Наўрад ці памылюся, калі скажу: амаль што кожная, працятаўшы яе апавяданні, можа сказаць: “Гэта — я! Гэта — пра мяне!”

Мабыць, таму трохі звужаецца чытацкая аўдыторыя кнігі: моладзь, якая цягнецца да ўсяго новага, прагне адкрыццяў, зверне ўвагу на “Кнігаўку” толькі калі тая выпадкова трапіцца пад руку, падмануўшыся невялічкім, амаль кішэнным памерам кнігі, выявай дзіўчынак-падлеткаў на вокладцы і рубрыкай “Дэбют”, пазначанай рамонтным папяровым каралікам. Мужчыны ж могуць убачыць у некаторых радках “паклёп на рэчаіснасць”, пакрыўдзіцца і сказаць “хлусня”, не здагадаўшыся адшукаць падказку, пра якую згадалася вышэй.

Адкрывае зборнік аповесць “І верыла ў цуд...”. Яна вылучаецца сярод іншых твораў сваёй настраваасцю, колькасцю закранутых тэм, часам — стылем. Гэта дапамагае зірнуць на творчасць аўтаркі з розных бакоў, засцерагае нас ад паспешлівай ацэнкі, абвінавачванняў Куксы ў аднабаковым паказе жыцця, “заціскленасці” на ўнутрысямейных адносінах.

Аповесць разнапланавая. Адразу і не вызначыць, што гэта: чарговая згадка пра чарнобыльскую трагедыю, крытыка савецкага грамадства, сумныя аповед пра пакутніцу-маці, чыё дзіцё памерла ад раку, ці папрост мужчыне ў ягонай слабасці, згазіме, а можа, — споведзь жанчыны, якая жадае вызваліцца ад душэўнага цяжару і адначасова выказаць словы падзякі ўсім тым, хто быў побач у цяжкія хвіліны. Важна, што жаночая душа паказваецца ва ўсёй яе складанасці, прыгажосці, якія праяўляюцца ў любові да дачкі, цяжкіх хвілін, уменні трымаць і пераносіць боль — і разам з тым захаваць у сабе здольнасць бачыць чалавечую дабрыню і быць удзячнай.

Назву аповесці можна таксама зразумець па-рознаму. “Верыць у цуд” — значыць не толькі хапацца за кожную магчымасць выратаваць сваё дзіця і спадзявацца на неверагоднае. “Верыць у цуд” — гэта яшчэ і не страціць веры ў Бога і людзей, у неабходнасць свайго існавання, у жыццё дзеля тых, каму ты яшчэ патрэбна. Гэта таксама “здольнасць узняцца над злом сваім”, якое непазбежна вынікае з крыўды на людзей і на Бога з-за страты найдаражэйшага чалавека, з-за пакутаў, здольнасць дараваць здраду мужу, пазбаўца ад бяз-

глядаючы ўсё праз прызму ўласнага жыцця, ідучы ад адзінакава да агульнага. Цікава, што падзеі аповесці адбываюцца ў 1990 годзе, у савецкі час, але гэтая адлегласць у часе не робіць іх неактуальнымі, а дапамагае цяжару ацаніць, параўнаць з сучаснасцю, бо ўсё сённяшняе мае свае выгокі ў мінулым.

Што тычыцца апавяданняў, то некаторыя з іх, здаецца, трапілі ў зборнік зусім выпадкова, калі лічыць, што крытэрыем адбору было адзінства тэмы: складанасць узаемаадносін паміж мужчынай і жанчынай, так званы “крызіс сярэдняга ўзросту”, раскрьціц пакутнай жаночай душы. Так, апавяданне “Чысты чапвер” — своеасаблівае споведзь старога Івана, ягоны погляд на жыццё з вышнімі сваіх гадоў, успаміны пра часы калектывізацыі і больш познюю савецкую рэчаіснасць. З мастацкага пункту гледжання апавяданне не благае, але, калі шчыра, узнікае недавер да напісанага, хаця ўсё гістарычна правільна. Адчуваецца нейкая ненатуральнасць, прядуманасць. Бо тут працуе прышчэп: толькі тое атрымліваецца шчырым, што аўтар “прапусціў цераз сябе”, перажыў, калі не на самай справе, то хаця б у душы...

Настрой, тэмы і ідэі іншых апавяданняў высвечваюцца ўжо ў назвах: “Бабіна лета”, “Крадзенае”, “Прывід каханья”.

Галоўны герой амаль усіх аповедаў — жанчына калія саракі, маці, жонка, часцей за ўсё — пакутніца, якая шукае цеплыні, простага “бабінага шчасця”, паразумення, ахвяруючы то ўласным гонарам, то сям’ёй, трымае тое, з чым, здавалася б, мірыцца ўжо немагчыма. Але яна не слабая. Яе моц ва ўнутранай рапучасці. Паказальна, што В. Кукса не прыходзіць у сваіх апавяданнях ні да якіх высноў. Яна толькі канстатуе тое, што ёсць, не аналізуе праблему, не зазірае ўглыб, не знаходзіць для сваіх герояў ніякага выйсця са складанай сітуацыі ды і не спрабуе яго шукаць. Аўтарка проста дае магчымасць чытачам пазнаць у гераінях сябе і задумацца над сваім уласным жыццём.

Мабыць, таму танальнасць усіх апавяданняў трохі сумная, адчуваецца нейкая безвыходнасць, фатальнасць (у тым сэнсе, што законаў жыцця і каханья не змяніць). Жанчына ў творах паўстае знешне бездапаможнай. Фінал, як правіла, не акрэслены, але ў ім усё ж ёсць кропля аптымізму, які і дапамагае “паверыць у цуд”. Але мушу папярэдзіць чытачоў, у якіх магло склацца няправільнае ўражанне пра гэтую кнігу: яна не мае нічога агульнага з фемінізмам у самым папулярным сэнсе гэтага слова. Гэта праўдзівая падказка, як зразумець жанчыну. Праўдзівая, бо дадзена я ёй самой...

Вольга ШАКАЛЁ

Пятро ПРЫХОДЗЬКА



НА ВЫСТАВЕ ФІЯЛАК

Яны растуць на падваконні і
Падобны іх да неба цвет, —
З прыгожай назваю — сімпоніі —
Фіялкі, што ўсвятляюць свет.

На іх лісточках непадробных
Гарыць святло расой жывой.
Адна бы да адной падобны,
Ды ў кожнай пах і колер свой.

У гэтых — цёплае дыханне,
А ў гэтых — крамяней ад рос.
Па-рознаму і сонца ззянне
На вокнах п'юць яны з нябёс.

Гляджу найздзіў на іх вачыма
І думка ўскрыльвае мая:
Напэўна, гэтак і ў жанчыны:
У кожнай — прыгажосць свая...

Мой месяц люты ў снежнай слоце
Па вёсцы расцілаў сувой.
А ўсю зіму на калайроце
Бабуля ткала кужаль свой.

За прасніцай без грукі-тлуму
Усю ноч рабіла давідна.
О колькі ўправа мараў-думак
У ніткі тонкія яна:

Аб тым, каб лепей ёй жылося
З сваёй шматлікаю сям'ёй,
Каб з поля буйнае калосе
Дало больш хлеба вёсцы ўсёй.

Глядзеў я на бабулю збоку,
І ўпятайкі заўважыць мог,
Як мроліся ёй здалёку
І зблізку шмат якіх дарог.

Плылі на небе цугам хмары —
Яна ж, забіўшыся ў куток,
Усе ніткі, ўпрадзеныя ў мары,
Намотвала на свой клубок.

Яшчэ ў юнацтве я паскорваў крокі,
Імкнуўся з роднай хаты да нябёс.
Мне так хацелася дастаць аблокі,
Каб і яны аздобілі мой лёс.

Я ж узрастаў у асяроддзі штацкім,
Ўдыхаючы зямлі сваёй прастор.
І неаднойчы ў шчасным сне юнацкім
З-пад коўдры узлятаў

да самых зор.

На той дарозе, што прайшоў,
з сягоння
Я не раблю ў мінулае зварот.
Быў рады, што вайсковая пагоня
Да Брандэнбургскіх давяла варот...

Пасля вайны ў нярдкіх,
можа, ўзлэтах
Свае вяршыні ў працы штурмаваў.
Не раз на розных лётаў самалётах,
Ды космасу ўсё ж не адчуваў.

О колькі я зрабіў адважных крокаў,
Сумленна каб свае пражыць гады!
І хоць з нябёсаў не дастаў аблокаў, —
Але імкнуўся ўсё жыццё туды.

ЛУСТАЧКІ ХЛЕБА НА ГРАНІЦЕ

Ні вёрстамі не змераць, ні вякамі
Шляхоў, што к Перамозе нас вялі.
Да Піскароўскіх могілак з вянкамі
Сягоння леныградцы ўсе прыйшлі.

Дзяды, бабулі, што былі ў блакадзе
І ў страшным голадзе аж тры гады, —
Не толькі ў сэрцах боль,
тугу ў паглядзе —
І веру неслі шчырую сюды.

Народ не мог жыць
пад чужой уладай,
Бо сам ён шлях вайне не выбіраў.
І людзі, не скароныя блакадай,
Тым неслі хлеб, хто ў горы паміраў.

На брацкіх могілках, дзе ў сні неба
Май пераможны ўзнёсся ў зеніт,
Па лустаццы свайго жывога хлеба
Яны паклалі мёртвым на граніт.

Так Богам звыш... заведзена:
Тваё вяртаецца табе
І ў сяўбу —
Не толькі ў жніво,
Калі тваё святло
Самаахварным
Скрозь
Было.

Я растаяла Вашым смехам
З чужой бяды...
І я для Вас цяпер памерла
Назаўжды...
Балюча мне, што боль чужы
У Вашай ускудлачанай душы
Адбіўся смехам...
Якое ж будзе рэха смеху?!

Будзеш чорнай варонаю,
Не, белаю!
З усмешкай на свет
Паглядаць белы,
Не, на чорны!
Будзеш доўга шлях выбіраць
Ці зямны, ці зорны...
Выбераш потым
Ці зямны — просты,
Ці нябесны — Млечны.
Ды ні на адным
Са шляхоў
Не бывае нічога
вечным.

Увесьчасна забываюся
Завесці гадзіннік:

З часоў пражытых сівізны не сцерці,
Які б ні апаноўваў сэрцы жах.
Імёнай шмат на зло галоднай смерці
Гараць агнём на зорках і крыжах.

УЛАСНЫ СЛОЎНІК

(Верлібр)

Не ведаю, што гавораць пра мяне
Мае сябры —
Ці ганяць ці хваляць завочна,
Я не прыслухоўваўся да іх слоў,
Не запісваў у свой блакнот.

А дарэмна.
Прыгадваю час,
Калі на вайне байцы
Хацелі пачуць ад мяне —
Палітрука роты,
Што я думаю пра культ асобы?
Я не ведаў, што ім адказаць,
У маім лексіконе не знайшлося слоў...

Таму вось цяпер раю ўсім,
І самому сабе, —
Весці свой уласны слоўнік,
Запісваць у яго ўсё,
Што новага пачута
Ці прачытана ў кнігах,
Гэта прыносіць натхненне,
Узбагачае творчы плён.

ДЗЕ ЛЬЕЦЦА БЕСЯДЗЬ...

Памяці паэта-земляка
Алеся Пісьмянкова

На ўсходзе роднага з маленства края
Любіў ты вандраваць сярод мясцін,
Дзе льецца Бесядзь ціхая, лясная
З свайго вярхоўя да другіх далін.

У вёску ты сваю ішоў не гасцем, —
Ёй аддаваў цяпло сардэчных слоў.
Я ведаю — не раз хадзіў
праз Хоцімск
З Бялынкавічаў ты і ў мой Альшоў.

Тваё тут зноўку прарастае слова
І ў полі жытнім коласам звініць,
Дзе мог ты вершы думаць адмыслова,
Сплятаючы для вечнай песні ніць.

Стаяла цішыня. Лілася Бесядзь
Далей палямі роднымі наўсцяж.
Далёка прагучаў гудок на ўзлесеі,
Цягнік спазняўся з Мінска
на Сураж.

Ці гэта я хачу спыніць час,
Ці гэта час хоча спыніць мяне?

Мы сышліся тады,
Калі мелі адных ворагаў,
Але ж мы не мелі
адных сяброў —
Час разыходзіцца?

Алена БАГАМОЛОВА



Вяслуйце, хвалі!
Вятры, нясіце!
Гартайце час
І беражыце
Валошку ў жыце!
Вяслуйце, хвалі!
Вятры, нясіце!
Не рушце белы цвет,
Зрываіце жойты ліст...
Маё жыццё ўжо ў зеніце.
Вяслуйце, хвалі!
Вятры, нясіце!

ЖНІВО ПАСЯРЭДЗІНЕ ЛЕТА

Уснежаныя часам сцежкі,
Дзе патухаюць светлякоў агні —
Сяброў усмешкі...
І ўжо з гары гады, з гары!..
І калі ўспыхнеш, дык згарыш...
І ўжо, здаецца, не да ўзлёту...
Ды просіцца язмін ў сэрца
Праз памяці сумёты.



Фота В.КАВАЛЁВА

Знябытае ранне

Студэнтка, лабарантка фальклорнага кабінета, сядзела ў сябе дома, пстрыкала магнітафоннымі клавішамі і нервова паліла цыгарэту за цыгарэтай. Націск пальцам — і з дынаміка пайшоў глухі запіс:

«Жыў сабе неяк на свеце мужык адзін, і жнец, і касец, і на дудзе ігрэц, іменем Стапан. Жыў сабе, жыў. І не брала Стапана ні старасць, ні хвароба якая. Увечары спаць клаўся, уранні ўставаў, за патрэбамі соўкаўся. Пара, пара ўжо яму было ўміраць, а не ішла душа з цела. Не з-за вялікія грахі яго, а з-за таго, што жыць умеў.

Глядзеў Бог з неба на Стапана і, як у таго ўжо прапраўнукі нарадзіліся, паклікаў перад сабой Смерць, ды кажа: — Ідзі-тка ты вядзі яго ўжо сюды.

Доўга Смерць блукала навокал, многа людзей пакалечыла, шмат каго і саўсім са шляху папрыбрала, а падысці да Стапана так і не адважылася. Стапан поле арэ, сена косіць... Вярнулася да Бога:

— Так і так, — кажа, — доўга я хадзіла навокал, многа ўсякіх людзей пакалечыла, шмат каго і саўсім са шляху прыбрала, а падысці так і не наважылася. Стапан поле гарэць, сена косіць, кошыкі пляець лазовыя...

Паклікаў Бог перад сабой Святога Юр'я дый паслаў яго ўжо па Стапана. — Ідзі-тка ты, — кажа, — дастаў яго сюды.

Стаў Святы Юр'я акурат над Стапанам, стаў-прымеціўся, нагу адкярэчыў дый шпурнуў агнявую стралу! Бабахнула яна, кахнула-зыхнула — Піліпава лазня полымем занялася, а Стапан так і стаіць, як і стаяў.

Вярнуўся Юр'я да Бога: — Так і так, — кажа, — стаў я, прымеціўся, нагу Ты мяне вучыў, адкярэчыў дый як шпурнуў агнявую стралу! Бабахнула яна, кахнула-зыхнула — Піліпава лазня ўся полымем занялася, а Стапан так і стаіць, як і стаяў. Нат не прыгнуўся.

Паклікаў Бог перад сабой Ілью-прарока дый яго адправіў па Стапана.

— Ідзі-тка ты, — кажа, — пакладзі ўжо яму канец.

Як папусціў Ілья дажджом, дзень лье, другі, і тыдзень, месяц, вада з берагоў паразыходзілася, паўтарода ў Параскі злізала, свіран у Каўбоці па бяргеннейку раскаціла, — а ў Стапана на панадворку хоць ты авёс малаці!

Вярнуўся Ілья да Бога:

— Так і так, — кажа, — як папусціў я дажджом, дзень ліў, другі, і тыдзень, месяц, вада з берагоў паразыходзілася, паўтарода ў Параскі злізала, свіран у Каўбоці па бяргеннейку раскаціла, — а ў Стапана на падворку хоць ты авёс малаці!.. Яшчэ й качкі Піліпава сушацца, кракаюць...

Нічога не паробіш — трэба ўжо Богу самому ісці да Стапана.

Прыходзіць у хагу — той скрышка мудруе.

— Ведаеш, хто я? — пытаецца.

— Ведаю, — кажа Стапан.

— Дык чаго ж, гэта, сам да мяне не прыходзіш?

— А чаму б і не? Чаму б не пайціць? Але, хоць ты, Ваша, і Бог, аднак тых, хто жывець у любові з прыродай, сама зямелька не адпускае... Альбо хочаш панішчыць Стварэнне Сваё?

— Ды, вядома, што не... Але ж людзі не вечныя. Сам ведаеш. Што ж нам рабіць? Хіба пойдзеш са мной самавольна?

— А чаму б, Ваша, і не? Чаму б не пайціць? Адгадаеш загадкі — і пойдзем.

— Ну, дык загадвай.

— На адной назе, а не падае?

— Грыб у лесе.

— На двох нагах, а не ходзіць нікуды?

— Брама надворная.

— Правільна, — кажа Стапан і загадаў Богу трэцюю, апошнюю, загадку.

Пачухаў Бог патыліцу, пастаяў і пытаецца:

— А ці можна мне, гэта, троху падумаць?

— Чаму не? — Стапан кажа. — Падумаў. Заходзь, калі што...

Прышоў Бог на неба, сеў, зямнымі справамі займацца пакінуў, малітвы чалавечыя не слухае — над загадкай думае.

А ў Стапана тым часам нарадзіліся прапрапрапрапрапрапрапрапра...

Андрэй ГУЦАЎ



Два апавяданні

Эх, ды чаго там! Усё роўна гэтак мы жыць не ўмеем, а Стапана таго ўжо й няма даўно!...

(Што праўда, Параска, Піліп і Каўбоця жывуць яшчэ. Сам бачыў.)»

Стоп. Назад. Попел — у папалінічку. Пуск.

За акном грукатала залева...

Назаўтра днём усе сабраныя матэрыялы павінны быць задокументаваныя, аформленыя, апісаныя і, разам са стужкамі і магнітафонам, здадзеныя ў лабараторыю. І толькі ўчора ўвечары дзяўчына вярнулася з экспедыцыі. Недзе на пятым разе праслухоўвання яна злавіла сябе на думцы, што галава яе занятая неадпаведнасцю перадачы слоў на паперы, на хрыплым голасе дзядка, якога яна ж сама ўчора і падпала, не мацюкамі, якія ёй даводзілася сціраць, не тым, ці можна ўвогуле ёй запісанаю непраўдападобную легенду ўважаць за аўтэнтычную, як і прычым там скрышка, а — той загадкай, над якой дарэмна сядзеў Бог. Для таго, каб рэканструяваць задачку, не трэба быць адэнтам герменеўтыкі, дастаткова мець паняцце пра фальклорны паралелізм і прынцып трайных паўтарэнняў. І так: адна нага — дзве — тры... (Што як: голас народа — голас Божы, загадка — жанр творчасці народа? Га?.. Не!) Першая частка задачкі была відавочная як свет.

Такім чынам. Значыць. Другая палова: стаяць — хадзіць — ...бегаць? спаткацца?.. стаяць?..

Ірына прагнулася... Што за квадратны, кубічны кашмар! Яна ўжо даўно не была ні студэнткай, ні фалькларысткай.

Яна прыклала далоні да шчок і зірнула ў лостэрка. Адтуль на яе выльезуць вочы старэчы, зморшчаны твар.

Яна адпусціла далоні — і скура стала на месца. Усё нармальна: ёй, Ірыне, яшчэ толькі 45.

1999

Ірына ўвечары

Мімаходжы, пра якога Ты добра падумала, нават не звярнуў на Цябе ніякай увагі.

Лёгкаць, лёгкаць... Лёгкаць — ва ўсім! Не трэба нікому паказваць сваіх парасіхічных здольнасцяў.

Гэта, здаецца, учора Ты прапанавала:

— А давай на халяву пройдзем адзін прыпынак!

А пасля, калі выходзілі з мужам з тралейбуса...

— Стой, стой! Філімонаў, стой! Паглядзі на мяне... Дужа прыкметна, што ў мяне галава кружыцца?

Рана палысели муж прыдзірліва агледзеў Цябе з галавы да пят.

— Не, не дужа... Гэтак абаротаў сорак у секунду.

З чаромхі, якая кіпела птушкамі, адна за адной зляцелі дзве сініцы.

— У-у, суіцыд і цэлебат! — глухім басам, ледзве стрымліваючыся, прагудзеў Філімонаў. — Не! Ты не падумай нічога кепскага. Гэта я напішу таку оперу, наступную.

— Праўда?

— Праўда.

— А што лепш: суіцыд? Ці — цэлебат?

Твой спадарожнік грунтоўна падумаў.

— Суіцыд праз цэлебат!

Лёгкаць, лёгкаць... Лёгкаць — ва ўсім! Сёння з раніцы Ты выйшла прагуляцца — і паглядзець, што з гэтага атрымаецца. Нічога не здарылася.

І што было б той доктарцы, каб Солвіта не ўсміхалася?

Навошта, дзе, у якім лесе вы ўсе жывяце, калі з ёй адбываецца Падзея ўсмішка?

Гэта ж, здаецца, Ты некалі і заявіла: — Ай, Філімонаў! Расслабся! Будзь такім, як ты ёсць — і абставіны будучы самі зарабляць табе грошы.

— Праўда?

— Праўда.

— Народная мудрасць?

— Народная мудрасць.

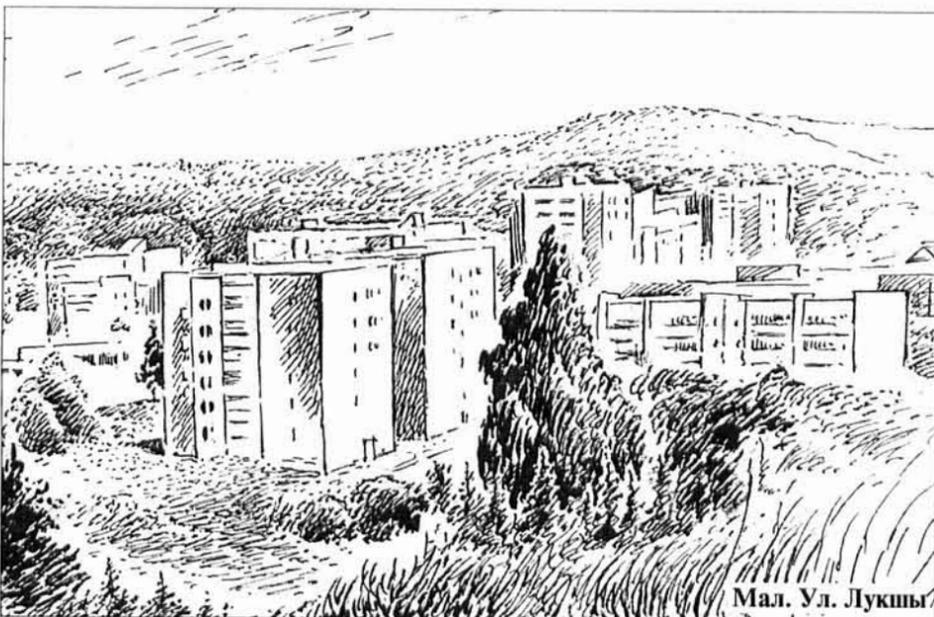
І вось маеш! Быў звычайны сантэхнік, а цяпер Філімонаў дыктоўны, правадзейны оперны кампазітар. У яго першым папулярным творы «Істэрычка і астэроід» астэроід цягам усяго опуса падае на Зямлю, а істэрычка (гэтак-сама на працягу ўсёй оперы) ад яго ўцякае і ў жаху крычыць.

— Хто тут Філімонава Ірына Міхайлаўна?

Твае вечаровыя думкі блытае візіт рэальнага доктара.

— Гэта я.

— Тысяча дзевяцьсот семдзесят пя-



Мімаходжы, пра якога Ты добра падумала, нават не звярнуў на Цябе ніякай увагі. Затое потым, вярнуўшыся дадому, зламала пальчык. Самы меншанькі. Мезенець... Не паспела выхапіць з дзвярэй.

І вось маеш! Цяпер уставаць спіцы, возьмуць яго ў гіпс. Таварышкі па палаце ўжо трэцюю гадзіну запар нясуць нейкае глупства, неба на захадзе, за бальнічным паркам, стаіць зялёнае... Ірынка, хто ацэніць Твае прыгожыя слёзы?

На трэці тыдзень захворвання суб'ектыўныя адчуванні знікаюць — і чалавек не ведае: хто ён? Можна, чабурашка. Можна, самалёт...

Людзі; яны, наогул, такія, якімі зрабіла іх жыццё. Ад гэтага ў іх — дзеці.

Год таму Ты нарадзіла Філімонаву зеленавокую, з пшанічнымі валасамі Солвіту.

А яка даведлася, што цяжарная? Сядзела на лавачцы з сяброўкам дзяцінства і заўзята расказвала пра сваіх гасцей:

— Уяўляеш, Сашка, учора ўвечары прыйшлі дзве дзяўчыны: адна нармальная, а другая — яе сястра!

А Сашка паглядзеў на Цябе так нежэ дзіўна дый кажа:

— Ой, Ірка, мусіць, Ты ета... бярэменная.

Ты пайшла ў паліклініку — і праўда: дзве чырвоныя палоскі. Потым, на ультрагукавым даследаванні, Табе ўжо не надта цікавымі былі ні пол дзіцяці, ні колькі яму тыдняў — Ты толькі спыталася ў доктаркі данельга пакрыўджаным голасам:

— А яно ўсміхаецца або не ўсміхаецца?

тага года нараджэння?

— Так...

— Пражываеце па вуліцы Ружовая, 33, кватэра 20?

— Так.

— Вы самі прыйшлі ці вас даставілі па хуткай?

— Сама.

— Мiane завуць Калеснікаў Генадзь Мікалаевіч. Я буду правадзіць у вас аперацыю.

А Ты думаеш: чаго гэта ён раптам прадстаўляецца? У бальніцу-такі паступаюць розныя бамжы, безкватэрнікі, бадзятгі... Усялякае бацьвінне. І ніхто нікога не пытаецца, нікому не прадстаўляецца.

— Што ў Вас?

— Ды вось, — кажаш Ты, — пальчык зламала.

І ўсхліпнула.

— Праз гадзіну будзьце гатовыя...

Увялі агульны наркоз, і медсястра кожныя паўхвіліны падыходзіць правярць: дайшоў кліент ці не дайшоў? Ты сама была медычкай і ведаеш, што такую аперацыю можна было б рабіць і пад мясцовым наркозам, але пад агульным зручней. І ён, сапраўды, дзейнічае: цела робіцца ватным, вейкі наліваюцца цяжарам, мроіцца марожанае «Топ». Такое смачнае, што можна памерці з голаду.

Нарэшце з'яўляецца сам доктар.

— Якая сёння дата?

— Трынаццатага...

— Дзень тыдня?

— Не ведаю... Пятніца.

— Як Вас зваць?

— І-іра.

— А! Ну, тады мяне — Гена!..

Аперацыя пачалася.

2005

Арт-пацеркі

Завяршаецца III Міжнародны конкурс піяністаў "Мінск-2005". 17 снежня на ўрачыстай пырымоніі закрыцця ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі будуць абвешчаны яго вынікі, адбудзецца канцэрт лаўрэатаў і дыпламантаў. Зайўкі на ўдзел у сёлётным конкурсе паступілі ад 70 маладых музыкантаў з паўтара дзесятка краін: Арменія, Ізраіля, Казахстана, Кыргызстана, Латвіі, Літвы, Расіі, Сербіі і Чарнагорыі, Украіны, Эстоніі, Японіі... І, вядома, з Беларусі (19 удзельнікаў). У праграме 1-га тура спаборнікі абавязкова выконвалі п'есу беларускага аўтара, і гэтым разам на іх выбар былі прапанаваны "Рытмы вуліцы" Г. Гарэлавай ды "Таката і фута на тэму Бэлы Бартака" Д.Лыбіна. Заклучны 3-ці тур, на якім піяністы дэманструюць сваё ўменне граць з сімфанічным аркестрам, рыхтаваўся пад кіраўніцтвам дырыжораў А.Галанова і А.Лесуна. Міжнароднае журы, у складзе якога сёлета — А.Зандманіс (Латвія), В.Казлоў (Украіна), А.Сявідаў (Расія) ды іншыя знаўцы, у тым ліку беларускія, піяністы, педагогі, — узначаліў народны артыст Беларусі прафесар І.Алюўнікаў.

У Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі 30 лістапада адбылося пасяджэнне рады. Яго правёў народны артыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі прафесар Міхал Казінец — апошні раз у якасці рэктара. Прадстаўнікі Міністэрства культуры, рэктары іншых ВНУ, выкладчыкі, супрацоўнікі, студэнты акадэміі ва ўрачыстай абстаноўцы выказалі М.Казінцу добрыя словы з нагоды завяршэння яго 20-гадовай працы на пасадзе рэктара, пажадалі поспехаў у педагагічнай і творчай дзейнасці. З 1 снежня Міністэрства культуры прызначыла выконваючым абавязкі рэктара БДАМ Аляксандра Рашчупкіна — кандыдата філасофскіх навук, дацэнта, які да гэтага часу быў першым прарэктарам.



"Кароль Лір" У.Шэкспіра, адна з найвыдатных п'ес у гісторыі тэатра, — цяпер і ў рэпертуары Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. На 22 снежня прызначана прэм'ера гэтай трагедыйнай легенды пра старога караля, які быў ашуканы старэйшымі дочкамі, калі разлаў ім сваё багацце і адыйшоў ад улады. Пастаноўку ажыццявілі расіяне: рэжысёр Аляксандр Ішчанка, сцэнограф і мастак па касцюмах Юрый Суракевіч. У галоўнай ролі — народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР і БССР, артыст Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Генадзь Гарбук. А ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры за паўтары гадзіны можна прыгалаць усе п'есы У.Шэкспіра. 37 твораў — камедыі, трагедыі, гістарычныя хронікі — злучаныя ў адзін спектакль і разыгрываюцца трыма актёрамі. Ажыццявіў пастаноўку, насычаную пластыкай, музыкай, дасціпнымі і філасофскімі дыялогаў, запрошаны з Варшавы рэжысёр Яцэк Папоха. Спецыялісты лічаць генайным гэты незвычайны вопыт дзеяча польскага тэатра, з поспехам апрабаваны на сцэнах розных краін.

С.ВЕТКА
Фота забяспечана аўтарам



Музыка сэрца

Лёс сапраўднага мастака даволі цяжкі, бо ён нараджаецца, каб прынесці ў свет гармонію, якой не заўсёды прагнуць людзі, што насыляюць гэты свет. Тую аксіёму пацвярджае ў сваёй паэме "Сымон-музыка" Якуб Колас. Але фінал яго твора ўсё ж аптымістычны: кожны атрымлівае, што заслужыў. (Праўда, у рэальным жыцці найчасцей гэтак не здараецца).

Рэжысёр М.Пінігін па-свойму інтэрпрэтаваў паэму, інсцэніраваўшы яе і паставіўшы аднайменны спектакль на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Назіраючы за бадзянямі Сымона ў пошуках ягонага месца ў жыцці, аўтар пастаноўкі вылучае праблему запатрабаванасці мастака сваім народам.

Хлопец ужо нарадзіўся не такі, як усе. Ён — частка прыроды, не грамадства. І гэты складаны вобраз музыканта і філосафа-самавука цікава ўвасобіў артыст А. Малчанаў. Яго Сымонка, нягледзячы на шматлікія выпрабаванні лёсу, захаваў на ўсё жыццё тую дзіцячую наіўнасць і пачуццё справядлівасці, якімі быў адораны ад нараджэння. Спачатку адыходзіць у іншы свет яго адзіны і лепшы сябра — дзед Курьла (Г. Гарбук), пасля хлопца нізавошта выганяюць з роднай хаты, потым ён сустракае людзей, якія выкарыстоўваюць яго талент і наіўнасць ва ўласных карыслівых мэтах. І толькі каханне здолела даць Сымону тую ўнутраную свабоду, якой ён заўсёды прагнуў.

Спектакль пастаўлены ва ўмоўна-паэтычнай манеры. Лакалічнае сцэнічнае афармленне А. Снапок-Сарокінай і музыка А. Зубрыч дапамагаюць ствараць своеасаблівую атмасферу то містычнай летуценнасці, як у сцэнах яднання душ

Юбілейны год Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы адзначаны яшчэ адной прэм'ерай. Вось яе візітоўка. Якуб Колас, "Сымон-музыка". Містэрыя ў 1-й дзеі. Аўтар сцэнічнай версіі і рэжысёр-пастаноўшчык — Мікалай Пінігін. Мастак — Аляся Снапок-Сарокіна. Кампазітар — Андрэй Зубрыч. Пластыка Паўла Адамчыкава. У спектаклі гучыць "Песня жабракоў" на словы паэта Леаніда Дранько-Майсюка. У складзе выканаўцаў — Аляксандр Малчанаў (Сымон), Генадзь Гарбук (дзед Курьла), Віктар Манаеў (дзед Жабрак), Алена Сідарава (маці Сымона), Святлана Анікей, Ганна Хітрык (Ганна), Зінаіда Зубкова (Варажэя) ды інш. На праграмы для глядачоў зроблена "падказка": "Містэрыя (ад грэч. Misterion) — тайна, таінства". Разгадаць гэтую таямніцу спрабуюць на нашых старонках тэатразнаўца Ксенія Князева ды паэт Андрэй Ключнікаў.

С.Б.

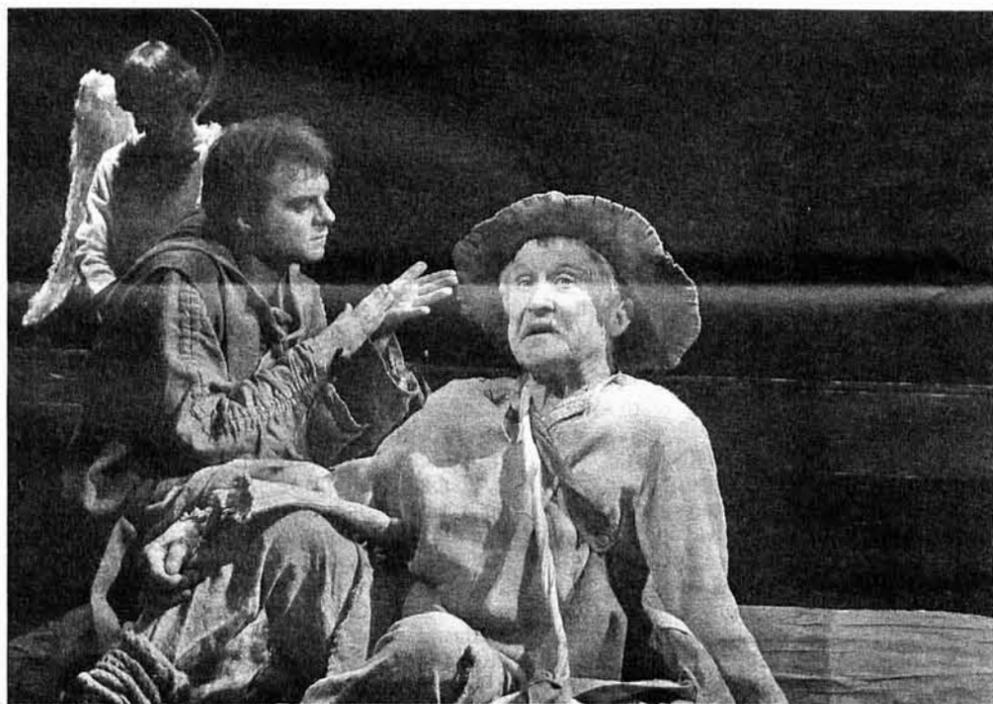
Ганны (Г. Хітрык) і Сымона, то на паўвар'яцкай веселасці, як у карчме Шлёмы (М. Кучыц), то балючай трывожнасці, калі Ганна страчвае душэўнае здароўе. Ды і акцёрскае выкананне мае даволі ўмоўны характар: па-дзіцячаму наіўна-прыўзнёслы Сымон — А. Малчанаў; гіпербалізавана гратэскны Жабрак — В. Манаеў; загадкава-маўклівая Ганна — Г. Хітрык. Тут арганічна існуе нават нешта падобнае да старажытнагрэчаскага хору ў славянскай інтэрпрэтацыі, які не толькі чытае вершы "ад аўтара", але і часам выказвае свае адосіны да таго, што адбываецца на сцэне.

Ахутаны дзівоснай атмасферай спектакля, без сумневу прымаеш умовы такога сцэнічнага існавання Коласавых вобразаў і з галавою акунаешся ў містычна-паэтычную прастору.

У фінале пастаноўкі Сымон і Ганна разам пакадаюць зямлю, падымаючыся на лодачцы ў паветра. Сымон-музыка здолеў знайсці месца ў Ганніным сэрцы і пачуў сябе вольным. Але ў сэрцы радзімы месца яму не знайшлося.

Ксенія КНЯЗЕВА

Фота А. ДЗМІТРЬЕВА



Погляд у бездань

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы паказаў спектакль-містэрыю паводле паэмы Якуба Коласа. Ці можна назваць адкрыццём ці таінствам тое, што адбывалася на сцэне?

Шэраг архетыпаў, і ў цэнтры — лёс таленавітага хлапчука, які не можа знайсці сабе месца на гэтай зямлі і сярод гэтых людзей. Ён бачыць і адчувае тое, што для іншых недасягальна. Да якога жыцця імкнецца ён? Што спрабуе знайсці?

Толькі пытанні... А на сцэне мінімум дэкарацый, асіметрычных і гратэскных, з элементамі урбаністычнага "флёру" (металічныя цыстэрны), механістычнасці рухаў у працы і прымітыўнасцю адпачынку масоўкі, якая стварае не вельмі ўдалы фон дзеі.

Рэжысёр не знайшоў патрэбы раскрыць гістарычную праўдзівасць герояў паэмы, але гэтая адмова ад гістарычнай дакладнасці неверагодным чы-

нам падняла "Сымона-музыку" на нейкі новы ўзровень.

Усё нібыта ўзнялося па-над часам, па-над рэчаіснасцю, набыло прыпавесна-іманентны, замкнёны на самім сабе сэнс, падкрэслены зменай хваляў-падолішчаў па-над сцэнай. І ў гэтым адлюстраванні іншы ракурс бачання, і нібы пазначалася чорная пашча, мяжа існавання, перад якой апынуліся і жылі героі-архетыпы. Перад бланзавым Сымонам, як прывіды, праходзяць яго бацькі ды дзед, Жабрак, яўрэй Шлёма, пан.. Кожны імкнецца сцвердзіць сваю праўду, упэўніць у сваёй правільнасці: тады ў вачах хлапчука яны ажывуць, набудуць плоць. Постаці праходзяць і знікаюць. Каханая — Ганна.

Лірычны настрой змяняецца жорсткім драйвам. Узвышанае паяднанне — п'янымі скокамі. Машынерыя і механічнасць сялянскага жыцця — строгай музыкай, скаванай "праві-

ламі" нотнага стана. Да ўсяго ёсць свая дыялектычная пара: прадмет — і адлюстраванне...

Сымон-музыка... Але А.Малчанаў здаецца празмерна сталым і разважлівым для бланзаватага хлапчука, вымушанага самастойна адкрываць для сябе свет і людзей у ім. І якім ён выходзіць у спектаклі напачатку, такім паўстае і пры канцы ўсіх падзей.

Жабрак... Ніколі не думаў, што яго можна іграць з такой яркай, яскравай мімічнай выразнасцю, як гэта робіць В.Манаеў. Але і ад гэтага вее нейкай штучнасцю.

А што — праўда? Ці дапамогуць знайсці супакаенне аднакрылыя анёлы пад сярпом месяца? Яны выходзяць з цемры, каб потым вярнуцца ў небыццё, з якога праглядае яшчэ адзін парадокс: адчуванне сцэльнай штучнасці і — жаданне ўвайсці, падысці, таму што бясконца верыш і спачуваеш.

Толькі музыка сэрца ўзвышае нашыя памкненні, ачышчае цела і душу...

Ці можна назваць містэрыю М.Пінігіна, якая ідзе амаль дзве з паловай гадзіны, зацяглай? Часам уласнае жыццё нам здаецца бясконцым, а ўсё адно — мала.

Андрэй КЛЮЧНИКАЎ

ЁН БЫЎ ПЕРШЫ

Мінула больш як 30 гадоў з тых дзён, калі Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за гераічную абарону Брэсцкай крэпасці было ёй прысвоена высокае званне “Крэпасць-герой”. Цяпер там бываюць мільёны людзей з усяго свету, знаёмыя з яе музеем, у якім захоўваюцца шматлікія экспанаты, што расказваюць непасрэдна пра гераічную абарону. На шчасце, ёсць яшчэ ўдзельнікі і сведкі тых падзей.

Пра гераічную абарону Брэсцкай крэпасці шмат напісана, створаны шэраг мастацкіх і дакументальных кінафільмаў. Я ж хачу расказаць чытачам “ЛіМа” пра самы першы такі дакументальны кінафільм — “Цытадэль славы”, які быў створаны рэжысёрам Мінскай хронікальна-дакументальнай кінастудыі Міхаілам Гарбуновым і кінааператарам Рыгорам Масальскім. Аўтарамі сцэнарыя стужкі былі беларускі пісьменнік Рыгор Няхая і аўтар гэтых радкоў. Хто з нас больш, хто менш зрабіў для таго, каб фільм стаўся сапраўдным летапісам гераічнай абароны Брэсцкай крэпасці, — не будзем лічыць. Гэта была калектыўная творчая праца, і кожны, як гаворыцца, унёс сваю долю ў асвячэнне гераічных мінулых падзей. Нядаўна я сустракаўся з Рыгорам Аляксандравічам Масальскім у рэспубліканскай бальніцы, і мы зноў прыгадалі, як разам у няспынных пошуках працавалі над фільмам.

Сярод стваральнікаў першай дакументальнай кінастужкі пра гераічную абарону слаўнай цытадэлі было шмат непасрэдных яе ўдзельнікаў.

Яна была створаная да 20-годдзя абароны крэпасці і выйшла на шырокі кінаэкран. З першых дзён яна дэманстравалася і па краіне, і далёка за яе межамі: была нават перакладзеная на іспанскую мову па просьбе самога Фідэля Кастра і штотдзённа паказвалася на цэнтральнай плошчы сталіцы Кубы Гаваны.

Невыпадкова фільм карыстаўся такой папулярнасцю. Ён ствараўся ўмелымі, спрактыкаванымі майстрамі, дзесячамі беларускай культуры, пры дапамозе слаўтага рускага пісьменніка Сяргея Смірнова, які стаў першаадкрывальнікам гераічнага эпасу, адшукаўшы дзесяткі імёнаў непасрэдных удзельнікаў абароны Брэсцкай крэпасці. Некаторыя з іх былі выкліканыя ў Мінск нават з іншых рэспублік былога Саюза і спрычыніліся да стварэння фільма. Так, з Краснагара прыехаў былы камандзір палка ў Брэсцкай крэпасці маёр Пётр Гаўрылаў, якому па хадаініцтве С. Смірнова было пасля многіх перажытых ім нягодаў нададзена высокае званне Героя Саюза. Яго расповед пра тое, як цытадэль абаранялася ад немцаў больш за месяц і гэта сталася першымі крокамі да перамогі над гітлераўскім фашызмам, лёг, безумоўна, у аснову фільма. Затым мы даведаліся, што засталіся жывыя два непасрэдных ўдзельнікі абароны — артылерысты асобнага дывізіёна старшыня сяржанты Родзькін і Мясешка. Адзін з іх жыў тады ў Тамбове, другі — у Вінніцы. Мы, безумоўна, абодвух іх выклікалі ў Брэст. Але тут праявіў незвычайную знаходлівасць рэжысёр фільма. У сцэнарыі спачатку гэтага эпизода не было. Аднаго з прыбыўшых пасялілі ў гасцініцы “Буг”, другога — у гатэлі “Брэст”, каб яны пакуль не бачыліся, але ведалі, што будучы здымацца ў фільме. Нам жа было вядома, што ў час баёў яны на тэрыторыі Брэсцкай крэпасці закапалі ў зямлю баявы сцяг сваёй часці. А дзе тое месца, дзе закапаны сцяг, ніхто, апроч іх, не ведаў, і цяпер усе настраіліся на новы паварот падзей.

І вось ідуць здымкі фільма. Родзькіна і Мясешку прывезлі на машынах у Брэсцкую крэпасць, аднаго размясцілі ў заходнім, другога — ва ўсходнім яе баку. Была дадзена рэжысёрам каманда: ісці ім абодвум да заходніх варот, што

ўзвышаюцца па-над самым Бугам. Яны прыйшлі, убачылі і адразу пазналі адзін аднаго, пачалі абдымацца, цалавацца, цалаваць зямлю — расчуленыя да слёз. А ў гэтыя якраз хвіліны кінааператар Рыгор Масальскі з-за куста агрэсту схаванай камерай здымае ўсё, што робіцца перад яго вачамі. Тыя кадры аздоблілі ўвесь фільм.

Затым знялі непасрэдных удзельнікаў абароны крэпасці — беларускага пісьменніка Алеся Махнача, работніцу Брэскага дывановага камбіната Аршынаву (выбачайце, на імя забываюся), колішняю школьніцу Валю Зёлкіну, якая дзяўчынкай бачыла ўсё, што адбывалася ў крэпасці ў час яе абароны; іншых людзей.

Фільм быў зняты і ўжо зманціраваны. Не хопала толькі дыктарскага тэксту. Я прыйшоў да Р. Няхая на кватэру, каб разам пісаць. У яго была ўжо зроблена, як гаворыцца, балванка. Тэкст пачынаўся словамі: “Па-над Бугам узвышаюцца сцены Брэсцкай крэпасці” і г. д. “Вельмі праявіліся, — сказаў я, — трэба больш паэтыкі ўкласці... — Ну, бяры тады і пішы сам”, — раззлаваўся Рыгор Восіпавіч і выцягнуў з пішучай машыны аркуш з накіданымі радкамі.

Я прыйшоў на кінастудыю, замкнуўся ў кабінете і пачаў новы тэкст, улічваючы, безумоўна, і некаторыя накіды свайго сааўтара. Роўна праз гадзіну пачаўся запіс фільма, кулі быў запрошаны лепшы тагачасны дыктар Беларускага радыё Ілья Курган. На фоне кадраў, дзе ідуць у наступ варожыя танкі, ляцяць самалёты, дрыжыць уся зямля ад грукату гармат, пранікнёна загучалі паэтычныя словы:

*Вось першая старонка, ад якой
Пачаўся летапіс трывожных дзён:
Стаіць над Бугам — ціхаю ракой
Герояў незабыўных бастыён.*

І далей дыктар пранікнёна чытае звычайныя праявіныя словы...

Пазней былі яшчэ створаны фільмы пра абарону Брэсцкай крэпасці рэжысёрамі-кінадакументалістамі М. Заслонавай, І. Пікманам, іншымі майстрамі кіно. Але наш быў самы першы. І вельмі шкада, што ён сёння не паказваецца на тэлеэкране.

Пётр ПРЫХОДЗЬКА

ТВОРЧАСЦЬ БЕЗБІЛЕТНІКАЎ



“Лай-лай-лай мая краіна — Беларусь”, — напэўна, многім знаёмая гэта песня. На “Рок-каранацыі 2002” яна атрымала тытул “Песня года”. А выконваў яе мінскі гурт “Без білета”, які ў 2001 г. з альбому “На неба” выйшаў на суд беларускіх слухачоў. Што нагадвае музыка безбілетнікаў — рамантычная, але жорсткая і вольналюбівая? Самі яны называюць свой стыль “эмацыянальнай поп-альтэрнатывай”. Я сустракаў яшчэ вызначэнні “фольк-рок” ды “indie”.

Пасля той “Рок-каранацыі” гурт знік. Але знік толькі для таго, каб у 2004-м “намаляваць” альбом “Nagisovana”. Многія крытыкі лічаць яго лепшым з беларускага “indie”.

— Гэты альбом запісвалі тры гадзіны, — расказаў мне кіраўнік гурта Віктар Пазнякоў, — і першыя два варыянты былі забракаваныя. Не паспрыяў выхаду дыска і выпадак, калі зламаўся “вінчэсер” (памяць камп’ютэра. — А.К.), на якім быў запісаны матэрыял. І толькі пры дапамозе кіеўскіх сяброў-умельцаў яго ўдалося часткова аднавіць.

Пасля выхаду гэтага альбому гурт “Без білета” зрабіўся вядомым не толькі беларускім слухачам. Зняты ў 2004 г. кліп “Ішла далей” не толькі атрымліваў першыя пазіцыі ў беларускіх чатах, але і ўдзельнічаў у галандскім Міжнародным фестывалі анімацыі “HAFI” (у англамоўнай версіі кліп называўся “Went further”).

— У Галандыі наш кліп спаборнічаў з такімі мэтрамі, як “Radiohead”, “Franz Ferdinand”, “OFFSPRING”, — настальгічна ўспамінае В. Пазнякоў. — А таксама мы ўдзельнічалі ў чэшскім і італьянскім фестывалях.

Але, відаць, гурт “недамаляваў” апошні альбом, бо цяпер рыхтуецца да выхаду сінгла з назвай “Porpavka 22”, прэзентацыя якога мае адбыцца ў сталічным клубе “Рэактар” 23 снежня.

— “Ніколі не памірай” і “Месяц для цябе” — нашы новыя песні, якія не могуць чакаць выхаду новага альбому, — лічыць вакаліст гурта “Без білета” Віталь Артыст. — Да таго ж яны найрад ці ўпішуцца ў альбом з-за сваёй стылістыкі.

Акрамя названых новых песень, у дыск увайдуча ўжо вядомыя “Дзве лодкі”, “Намалёвана”, “Ішла далей” у новых аранжыроўках і песня, назва якой трымаецца ў сакрэце і будзе сюрпрызам. А таксама два рэміксы і некалькі інструментальных кампазіцый, напісаных Артыстам для кіно.

— Віталь Артыст заўсёды мае на мэце давесці ўсё да ладу. У ім некаторыя з ранейшых песень яшчэ жывуць, і ён лічыць, што іх можна зрабіць яшчэ лепш, — гэта датычыць старых песень, якія ўвойдуць у сінгл, — удакладняе кіраўнік гурта. — А наконце новых кампазіцый можна сказаць, што гэта рэчы, зробленыя ў зусім новым стылі, і, напэўна, здзіўяць слухачоў.

Алесь КІРЬКОВІЧ
Фота забяспечана аўтарам

Творчыя вечарыны паэтэсы Таццяны Мушыńskiej невыпадкова ладзяцца ў філармоніі. Яны не ў традыцыях літаратурных сустрэч: гэта сапраўдныя музычныя імпрэзы. Музычныя — ды, зноў жа, не ў традыцыях. Бо нагодай, вытокамі, асновай кожнай такой вечарыны робіцца слова.

Сышліся стыхіі



Стыхія вершаванага слова шукае роўную сабе ў музыцы. Знаходзіць. І гэты сімбіёз творчых стыхій нараджае чараду новых вобразаў, жыццё і характар якіх фарміруюць выканаўцы, надаючы тым вобразам штырхі сваёй уласнай мастацкай непаўторнасці.

Адухоўленая прага творчасці, стыхія каханьня, таемная сіла зямных чалавечых жарсцяў. Непрадказальныя памкненні жаночай душы... Вось няўгледныя складнікі атмасферы вечараканцэрта, які Таццяна Мушынская разам са сваімі сааўтарамі, сябрамі, прыхільнікамі правяла ва ўтульнай Малой філарманічнай зале. (А сцены, па ініцыятыве гераіні падзеі, расквітцела ў той вечар выстаўка графічных работ Вячаслава Паўлаўца — тонкі візуальны кантрапункт ва ўладарстве музыкі ды слова).

Праграма пад назвай “Свет несказаннай” (ад неакласікі да авангарда) уключала пераважна прэм’еры твораў, напісаных беларускімі

кампазітарамі на словы Таццяны Мушыńskiej. Творы былі прадстаўлены самымі рознымі выканаўцамі — знакамітымі майстрамі ды юнымі пачаткоўцамі. І ў самых розных жанрах — ад неакласічных рамансаў, вобразы якіх нібы ўзніклі на памежжы сноў, да дзіцячых эстрадных песень, прасякнутых энергіяй аптымізму і простага любові да жыцця; ад харавога цыкла да музычнага перформансу. Арыенцірам для публікі ў гэтай амаль бязмежнай поліфаніі стаўся каментарый музыказнаўцы Вольгі Брылон, якая вяла вечарыну. Зрэшты, ці мажлівыя межы ды абмежаванні ў творчасці, калі яна — плён сааўтарства дзвюх жанчын: паэтэсы і кампазітара, а то і трох, калі да іх далучаецца жанчына-хормайстар або спявачка!

Сярод іншага прагучаў фрагмент музычнага перформансу “Мора”, напісаны кампазітарам Ганнай Кароткінай на словы Таццяны Мушыńskiej і прэзентаваны вакалісткай

Вольгай Сотнікавай, віяланчэлістам Сяргеем Стасевічам, выканаўцам на ударных Уладзімірам Судноўскім ды самой стваральніцай музыкі — у якасці піяністкі. Выступленне гэтага зоркавага выканальніцкага ансамбля зрабіла ўзрушальнае ўражанне, размаітымі эмацыянальнымі абертанамі якога ўспрымаліся такія не падобныя між сабой творы “невывязанага свету” гераіні вечара.

Стыхія мора — класічная метафара стыхіі творчасці. Хвалі яе выносяць на бераг рэальнасці штотраў непаўторны плён. Што было сярод новых дарункаў гэтага нейгатамоўнага бязмежнага мора? Музыкальная сцэна “На прыступках Калізея” Аліны Безенсон, увадзена Віктарам Скоробагатавым ды ансамблем узорнага хору “Крынічка” (мастацкі кіраўнік і дырыжор Наталія Агаравы); яе ж харавы цыкл “Фарбы бясконага руху”, прадстаўлены народным харавым ансамблем “Арыента” пад кіраўніцтвам Алены Гулявай; рамансы Алены Атрашквіч, Уладзіміра Саўчыка ў інтэрпрэтацыі Святланы Старадзеткі ды Вольгі Сотнікавай (партыя фартэпіяна — Алена Лузан); эстраднае песні Элы Андрэенкі ў выкананні Таццяны Глазуновой і Галіны Грамовіч...

Мора, мора... Справдечная, з часоў антычнасці, невычэрпная скарбонка эмоцый, вобразаў, тэм у мастацтве ўсіх часоў і народаў. Колькі б ні звярталіся да мора як да крыніцы натхнення мастакаў, паэты, кампазітараў, а вынік заўсёды атрымліваўся і атрымліваецца адметны. Правае творчых стыхій непаўторныя, як сама Прырода.

С.БЕРАСЦЕНЬ
Фота А.Стрычана



Пераважная большасць з нас (Мы ў дадзеным выпадку — гэта сучаснікі-суайчыннікі як збіральны «вобраз-персонаж») выпрацавалі адну з самых каштоўных для выжывання ў віравым сёння здольнасцей — здольнасць не заўважаць складанай сітуацыі там, дзе яна не проста ёсць, але пагражае незваротнымі наступствамі. Напрыклад, любі, хто мае дачыненне да бягучага літаратурнага працэсу, амаль фізічна адчувае, як паскараецца яго герметызацыя: сустрэча жывога пісьменніка з рэальным чытачом пачынае ўсведамляцца як сапраўдная ўдача, бо для першага «шырокая чытацкая аўдыторыя» паўстае прывідам, а для другога існаванне «сучаснага беларускага літаратара» падаецца амаль містыфікацыяй.

Калі ніхто не сумняваецца ў тым, што Чалавека (асобу, грамадзяніна, патрыёта і г.д.) трэба выхоўваць, дык ці варта браць пад сумненне такую ж відавочную неабходнасць выхоўваць Чытача (праніклівага, чулага, эстэтычна падрыхтаванага і да т.п.), што здолёў бы адэкватна ўсведамляць заканамернасці і варункі сённяшняй мастацкай славаесці?

Пытанне гэтае, насуперак цвярозаму розуму і культурнай логіцы, далёка не рытарычнае (заўважым, — не толькі для беларускай літаратурнай прасторы). Складанасць праблемы, бадай, абвострана адчуваюць тыя пісьменнікі, што маюць стасункі (у тым ліку — прафесійна-педагагічныя) са школьнай і студэнцкай аўдыторыяй, прадстаўнікі якой (анекдатычны, але далёка не адзінаковы выпадак!) найчасцей не могуць назваць ніводнага прозвішча сучасных трыццаці-, сарака-

пяцідзясяцігадовых літаратараў... Атрымліваецца, што ва ўяўленні нашых патэнцыйных чытачоў НЯМА не толькі ніводнага схільнага да парадаксізму творцы, а і цэлых літаратурных пакаленняў!..

«ЛіМ» наважыўся замест адзінакавых рэплік у СМІ, спарадычных выступленняў спецыялістаў на нарадах ды канферэнцыях па праблемах суадносін сучаснай мастацкай літаратуры і сучаснай жа адукацыі (розных ступеняў) прапанаваць сваім чытачам панарамнае бачанне сітуацыі; якраз з гэтай мэтай было прапанавана выкладчыкам, настаўнікам, пісьменнікам, студэнтам, выдаўцам і проста людзям неаб'яковым адказаць на наступныя пытанні:

1. Наколькі з вашага пункту гледжання змест падручнікаў па беларускай літаратуры адлюстроўвае сучасны літаратурны працэс?

2. Не падаецца вам, што школьнікаў, асабліва падлеткаў, лепш пачынаць знаёміць з нацыянальнай літаратурай праз творы займальна-прыгодніцкага жанру, каб спачатку зацікавіць, а пасля навучыць?

3. Ці павінен падручнік выглядаць як мастацкі твор?

4. Як павінен быць арганізаваны вучэбны (крытычны) матэрыял падручніка і якой мовай напісаны?

Менавіта вашае меркаванне можа стаць самым важным.

РЭДАКЦЫЯ

ГЕОРГІЙ МАРЧУК,
пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай
прэміі Беларусі

1. Спачатку ўдакладнім, што мы будзем разумець пад азначэннем «сучасны літаратурны працэс»: сукупнасць імёнаў і твораў ці толькі з'яўленне ў нашай літаратуры новых аўтараў? Калі гэта літаратура XX стагоддзя — тут лягчэй арыентавацца, калі XXI — цяжэй. А ўжо каму з твораў прэтэндаваць на месца ў падручніках — пытанне заўсёды актуальнае і складанае. На жаль, у нас няма «майстроў сваёй справы» па складанні падручнікаў па літаратуры для школьнікаў і студэнтаў. Літаратуразнаўцы, крытыкі, навукоўцы, настаўнікі, метадысты розных цэнтраў у XX стагоддзі пры складанні падручнікаў былі пад магутным ідэалагічным кантролем камуністычнага кіраўніцтва. З году ў год у падручніках, акрамя класікаў, былі пададзены адны і тыя ж прозвішчы пісьменнікаў, якія ажыццяўлялі кіраўніцтва Саюзам пісьменнікаў ці алілуйшчыкаў улады, ад якіх залежала ў нейкай ступені кар'ера ўкладальнікаў і аўтараў падручнікаў і хрэстаматый, іх дабрабыт.

Асабліва вялікая шкода была нанесена сапраўды народным пісьменнікам, чые творы дзеці мусілі вывучаць ледзь не з першага класа і да апошняга. Шкада, што сітуацыя і зараз мала змянілася. Чаму? Так і не створана добрая камісія па складанні праграм па роднай літаратуры і мове для школ і ВНУ. Міністэрства адукацыі, куды я звярнуўся, каб атрымаць інфармацыю, чаму той ці іншы пісьменнік прысутнічае ў падручніку, а другі, больш таленавіты, адсутнічае, накіравала мяне ў метадычны кабінет Нацыянальнага інстытута адукацыі на вуліцы Караля, а там накіроўвалі ў Інстытут літаратуры Акадэміі навук, дзе ў сваю чаргу рэкамендавалі звярнуцца ў Навукова-метадычную цэнтр вучэбнай кнігі Міністэрства адукацыі на вул. Хмяльніцкага. Зачараванае кола. Не дашукаўся я праўды. А падручнік жа — гэта адзін з падмуркаў духоўнага выхавання падлеткаў і што вельмі важна — пучывадзіцель па беларускай літаратуры, ад якога залежаць захаца юны беларус вандраваць далей ці страціць назаўсёды цікавасць да нашай літаратуры і мовы, навізанай яму, падлетку, праз амаль што графаманскія раманы, аповесці, апавяданні, што не маюць мастацкай каштоўнасці ў кантэксце славянскіх і еўрапейскіх літаратур. Падручнік — частка дзяржаўнай культуралагічнай праграмы. Таму на першае ваша пытанне адкажу — не задавальняе.

2. Усё мусіць ісці па ўзрастаючай. І калі, напрыклад, у народнага пісьменніка, паэта няма твораў займальных, праўдзівых, высокамастацкіх, павучальных, дык і няма сэнсу іх сілай праціскаць. Калісьці нябожчык В. Адамчык марыў скласці буквар (можа, кнігу для чытання ў 2-м класе) выключна з твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Ідэя, напэўна, памерла разам з пісьменнікам. Я яшчэ памятаю, што мы

ў школе вывучалі «Прымакі» — гэты пашлаваты бытавы фарс, які сам паэт рэкамендаваў для альбомнага чытання.

А як нам назалілі раманам «На ростанях»? Гэта не значыць, што я выступаю актыўна супраць класікаў. Але ў іх жа для старшакласнікаў ёсць два геніяльныя творы — «Адвечная песня» і «Сымон-музыка». Навошта вывучаць «Паўлінку», калі ў нашы дні смяяцца трэба з п'яніцы Пустарэвіча і лайдака Сарокі, а ўхваляць прадпрымальніцтва Быкоўскага. У гэтым выпадку разумныя і займальныя «Загадкі і вершы» нашага сучасніка М. Пазнякова адыграюць большую ролю ў фарміраванні цікавасці і любові да роднай мовы, чым, скажам, «Мікола Дворнікаў» М.Танка ці грувасткія паэмы пасляваеннага часу. Зноў скажу, калі юны чытач яшчэ не дарос, не навязвайце яму тое, што нецікава і грувастка. Памятайма, ёсць яшчэ ВНУ, класы з паглыбленым вывучэннем роднай літаратуры, дзе можна і трэба знаёміць студэнтаў з больш складанай філасофіяй (калі такая ёсць) эпічнай літаратуры. Хай нават класікі будуць пададзены адным творам, але тым, які ніколі не забудзец, як, напрыклад, «Людзі на балоце» ці «Меланхолія».

Б. Сачанка напісаў шмат, не ўсё ўдалося, але ягоны «Адвечны кругазварот» павінен упрыгожваць падручнік па літаратуры. І гэтых прыкладаў багата.

Яшчэ адзін аспект. Якім стылем напісаны каментарыі, характарыстыкі творчасці пісьменніка? Жых — адно слова. Урыўкі з манаграфій. Ілжывы акадэмізм, тэрміны, якія разумеюць адно толькі філолагі. А трэба было б, коратка, займальна, про-

стымі сказамамі, але вобразна.

Яшчэ адно гора. Хіба абсалютна ўсе школьнікі адужаюць аб'ёмны, перанасычаны персанажамі раман У. Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім»? Слушна будзе пакінуць у праграме «Дзікае паляванне караля Стаха». На маю думку, трэба больш смела і часцей выкарыстоўваць у падручніках творы займальна-прыгодніцкага жанру, натуральна, не пераходзячы мяжы разумнага.

Давайце памятаць, што апроч сваёй роднай літаратуры, вучань яшчэ знаёміцца і з класікай рускай літаратуры ды еўрапейскай у нейкай ступені. Канкурэнцыя сур'ёзная. Мне могуць запярэчыць. Аднак пры сённяшнім стане вывучэння роднай мовы і літаратуры выбіраць не даводзіцца, хай дзеці, хоць бы і павярхоўна, але атрымаюць уяўленне пра творчасць як мага большай колькасці пісьменнікаў. Той выпадак, калі колькасць зніжчыць якасць. Ва ўсім патрэбна пазнаўнасць, мабільнасць, адыход ад штампав. Літаратура не толькі выразніць народнага характару, але яна фарміруе характар, мараль, арыентуе чытача на высакародны шлях служэння дабру і справядлівасці, за якія змагаюцца і ўсе дэмакраты ў Еўропе. Давайце назавём пэраг твораў: «Альпійская балада», «Людзі на балоце», «Халодная птушка», «Суд у Слабадзе», «Дзікае паляванне караля Стаха». Ці варта гэтага творы таго, каб змяшчацца ў падручніках? Няма сумніву. Час, чытачы, падручнікі, настаўнікі — усе пацвердзілі незгасальную цікавасць да гэтых твораў. Аднак, у якім класе іх вывучаць, павінна якраз і вызначыць кампетэнтная камісія. Аўтарытэтная, пазбаўленая магчымасці лабіраваць чыесці інтарэсы. Ёсць, напрыклад, у пісьменніка А. Масарэнікі выдатная дзіцячая аповесць «На бабровых тонях». Тут і экалогія, і любоў да роднай зямлі, і пазнавальнасць, і рамантызм, але, на жаль, яна застаецца па-за ўвагай камісіі і цэнтраў. Жыве ў Салігорску паэт Ф.Гур'яновіч. Сапраўдны паэт, да таго ж, майстра вершаў для дзяцей. І пра яго не хочучь ведаць у гэтых цэнтрах і лабараторыях. Я прывёў толькі два прыклады. Бо ёсць жа яшчэ і аповесць «Пожня» беларускага пісьменніка, які жыве ў Белаавежы, і пазыя Я.Чыквіна... Але, на жаль, на жаль... Такіх прыкладаў дзесяткі. Паэт ужогуле можа быць прадстаўлены адным вершам, але калі гэта верш на стагоддзі, як, напрыклад, «Люблю грозу в начале мая». Ці, яшчэ прыклад, цяжка даецца ў апошнім класе вывучэнне рамана В. Адамчыка «Чужая бацькаўшчына». Не варта яго насаджаць.



Калаж В. Калініна і А. Смаляка

Але абавязкова ўключыце некалькі апавяданняў гэтага знакамітага пісьменніка. Не ідзе «Алімпіада» І.Пташнікава, падайце яго выдатныя апавяданні.

Найбольш складанае становішча з драматургіяй. І хоць я ў нейкай ступені адношу сябе да гэтага шанюўнага цэху, але, далібог, выключыць бы з праграмы творы драматургаў. Ні адзін вучань да канца не прачытае драмы і камедыі Крапівы, Макаёнка, Каржанеўскай, Дударова, Петрашкевіча. Драматургію супрацоўнікі тэатра і тыя чытаюць з цяжкасцю. З ёй могуць знаёміцца ў школьнай самадзейнасці і ў ВНУ. Цудоўна, што ў праграмах ёсць такі жанр, як байка. Беларусь мае плеяду бліскучых байкапісцаў: Крапіва, Скрыпка, Валасевіч, Корбан, Правасуд. Часцяком драматургія ці значны твор іншага жанру прадстаўлены ўрыўкам. Смеху варта. Гэта тое самае, што па аскалёпку меркаваць пра збан. Нонсенс. І яшчэ, амаль кожная кафедра ва ўніверсітэце складае сваю праграму знаёмства з беларускай літаратурай. Робяць гэта В.Ляшук у Брэсце і А. Пашкевіч з Л. Сіньковай у Мінску. Цікава было б пазнаёміцца з гэтымі праграмамі. Чаму іх цяжка абнародаваць у «Настаўніцкай газеце» ці ў «ЛіМе»? Памятаю, суседская дачка ў школе пакутвала ад перанасычэнасці праграмы творами аднаго народнага пісьменніка. Зараз яе ні за якія грошы не прымусяць перачытаць хоць бы адзін раман празаіка. Няма такога пісьменніка, які б не жадаў бы бацьчы свае творы ў школьных праграмах.

Можна, дарчы, паставіць эксперымент, звярнуцца да ўсіх празаікаў і паэтаў з прапановай «які са сваіх твораў вы б рэкамендавалі для ўключэння ў школьныя праграмы і праграмы ВНУ?» Вось тут бы і выявілася ўся адказнасць, павага да роднай мовы, карэкцыйнасць кожнага. А чаму б і не? Вывучэнне роднай літаратуры і мовы павінна быць пад пільнай увагай дзяржавы і ўсіх структур Міністэрства адукацыі. Той падлетак, хто не валодае словам, не арыентуецца ў сістэме духоўных каштоўнасцей свайго народа, не будзе часткай гэтага самага народа і паступова далучыцца да бязлікага насельніцтва, якое не ведае, не жадае ведаць, не чытае і не ганарыцца сваімі пісьменнікамі.

3-4. Падручнік павінен адпавядаць узроўню мастацкага афармлення, які дыктуе час. Але ўсё мае сваю меру. Калі тэкст будзе цікавы, дапаможны матэрыял займальны, пытанні разумныя, дык перамога змест, а не знешні выгляд падручніка.

І яшчэ. Добрая рубрыка з'явілася ў «Польмі» (№9) «Школьны факультэты», якая пачалася з прэзентацыі творчасці А. Разанава. Першы матэрыял аб паэце і яго пазіі абназдае і радуе. Можна толькі ўхваліць аўтара матэрыялаў — Ю.Чарнякевіча. Усё проста. Пісьменнікі не павінны пусцаць на самацёк і аддаваць на водкуп аб'якавым метадыстам цэнтраў укладанне і напісанне падручнікаў па роднай мове і літаратуры. Аб'якавасць наша абярнецца трагедыяй: не стане ні чытача, ні прыхільніка нашага пісьменства, якое адно з лепшых у свеце.

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

ВУНДЭРКІНД

Цімох падаўся да навук,
Чытае слова ён: —
Жы-у-к...
— А разам будзе як,
Цімошка?
— А разам? — ён падумаў,
— мошка!

СВЯТА

На сэрцы радасна
ў Марата,
Яму купіў кашулю
тата.
І ён спытаў:
— Пра свята чулі?..
Сябры ў здзіўленні:
— Што за свята?
— А я ж у новенькай
кашулі.

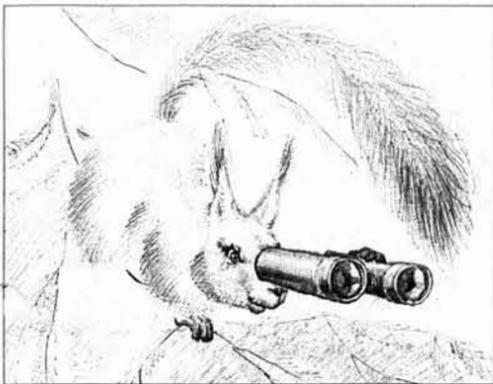
НЕПАРАЗУМЕННЕ

Манейраваў электравоз,
Сачыў за ім увесь час
Пеця.
Затым пацерабіў ён нос —
Штось недарэчнае
прыкмеціў.
І ў дзядзькі стрэчнага
пытаецца:
— А чаго поезд тут
бадзьецца?

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Сказ пра тое, як Алесік заблукаў аднойчы ў лесе

Казка



Неяк раз малы Алесік у грыбы ў лес пайшоў. Ён ішоў, ішоў па лесе, са сцяжынікі прэч сышоў. Як сышоў — так і пайшоў, зноў сцяжынікі не знайшоў.

Вось якая незадача! Ну куды ісці, куды?! Пад ялінай стаў і плача. Хто ж пазбавіць ад бяды?

Зяец з лесу выбягае, на Алеся паглядае.

— Не бядуі, — крычыць, — Алесік! Ты пабудзь са мной у лесе! Будзем разам мы гуляць: і скакаць, і танцаваць!

І, узяўшы рукі ў бокі, Зяец так пайшоў у скокі, што Алесік не стрымаўся, замест плачу — расмяяўся. Ну а потым усміхнуўся, вакол сябе азірнуўся, уздыхнуў і кажа:

— Не! Не магу, прабач мяне! Як жа мне з табой застацца — мама будзе хвалявацца! Ты мне лепей дагадзі — да сцяжынікі давядзі!

Зай Алесіка паслухаў і патыліцу пачухаў. Потым кажа:

— Эй, Алесік! Шмат сцяжынак тут, у лесе! І якая з іх твая — хіба ж памятаю я! Ты б на дрэва лепш узлез — з дрэва лепей бачны лес.

Глядзь Алесік на ялінку — надта ж тонкія галінкі. Ды й калючыя яны! Лепш падацца да сасны. Падбягае... а сасна, вельмі ж гладкая яна! І высокая, да неба... Ды кудысьці ж лезці трэба!

Тут вавёрка па ялінцы, скок па тоненькай галінцы. Кажа:

— Я дапамагу! Як змагу і чым змагу! У бядзе я вас не кіну, забяруся на яліну, пагляджу ва ўсе бакі. Вы ж чакайце, дружбакі! І, закончыўшы гаворку, паскакала ўверх вавёрка. Скок з галінкі на галінку — вось ужо і верхавінка. А з яе ўсе бачны сцежкі, і вядуць яны на ўзмежкі. І Алесева сцяжынка добра бачна з верхавінкі.

Шлях вавёрка адшукала, хлапчука не ашукала. Паказала

накірунак — атрымала падарунак: велічэзны баравік, а з ім разам махавік і чатыры сыраежкі. А Алесь пайшоў да сцежкі.

Зяец побач з ім скакаў, кошык несці памагаў. Па дуброве, пералеску, дабрылі яны да ўзлеску. Тут, на ўзлеску, Зай застаўся і з Алесем развітаўся. І сказаў:

— Бывай, Алесік! Ты да нас прыходзь ізноў. Вельмі добра, што і ў лесе ты знайшоў сабе сяброў!

Зай пабег назад, вядома, а Алесь пайшоў дадому. Ну а дома, па сакрэту, раскажаў мне казку гэту. Я ж паслухаў, запісаў, вам нічога не казаў! А калі вы што пазналі — значыць, самі пра-чыталі!



Малюнкі М. ЛАЙКОВАЙ

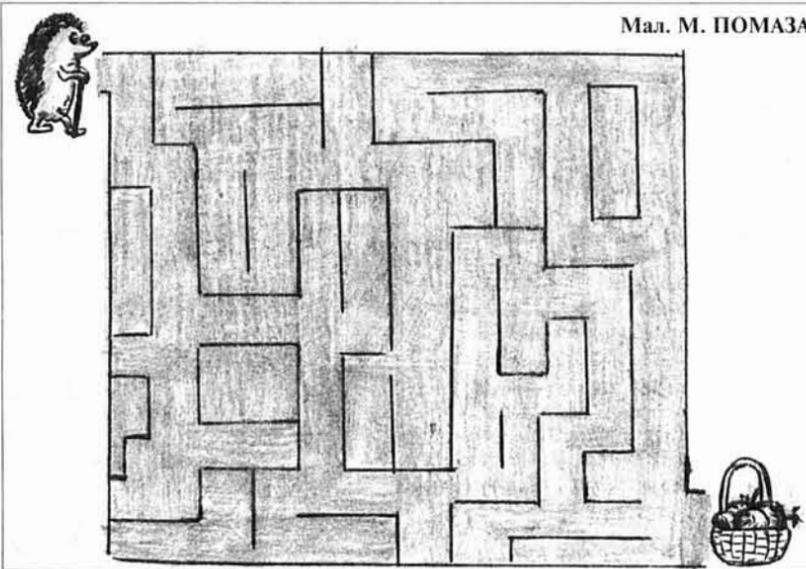
СМЯШЫНКІ

— Настаўнік спеваў паскардзіўся, што ты заснуў на ўроку. Гэта праўда?
— А што мне было рабіць, калі ўвесь клас спяваў калыханку?!

— Чаго ты гэтак рана падняўся, сыноч? — пытае маці Вадзіка.
— Каб дзень быў большы. Сёння ж выхадны, — адказвае сын.

Унучка:
— Бабуля, колькі табе гадоў?
Бабуля:
— Семдзсят.
Унучка піша лічбу і кажа:
— О, дык мы з табой равесніцы! Нам сёння ў школе казалі, што нуль нічога не азначае.

Дапамажыце вожыку знайсці кошык з яблыкамі



Мал. М. ПОМАЗА

Павел САКОВІЧ

МАЛАТОК ЦВІКУ — НЕ ДРУГ

Малаток
Па плешцы —
Стук!
Потым зноўку —
Стук ды грук.
Цвік скрывіўся,
Быццам крук:
Так абрыдзёў
Прыкры гук.

Малаток
Аж выпай...
З рук.
Цвік цяпер
Яму —
Не друг.
Цвік
Уперся
Недзе
Ў сук...
Можэ,
Ён яму
Сябрук?

СКНАРА

Міхась на вішню
Залез увішна,
Толькі тых вішань
Нарваў залішне.
Не ўтрымала
Скнару вішня:
Ён упаў —
Патрушчыў вішні.

ЖАРТ УНУЧКІ

— Вусень,
Вусень
Барадаты,
Ты куды
Ідзеш —
Паўзеш?
— Ты не так
Мяне
Завеш.
Я не вусень —
Дзед вусаты!

Ніна ГАЛІНОЎСКАЯ

ПРЫГОЖЫЯ СЛОВЫ

Гуляем у словы,
Прыгожыя словы:
— Дзень добры! Вітаем!
Дарункі, абновы
У дзень нараджэння.
Цукеркі, пячэнне.
З любоўю і ласкай
Прымі, калі ласка.
— Які падарунак!
Выдатны ласунак!
Я дзякую вам,
Цудоўным сябрам.
Здароўя жадаю,
За стол запрашаю...
Бруіцца крынічка.
Паспела чарнічка.
Бяжыць аблачынка,
А хлопчык з дзяўчынкай
Яе даганяюць,
У словы гуляюць.
Прыгожыя словы
Нашае мовы.
Жывіце багата.
Бывайце здаровы.

**ПОЙДЗЕМ
ДА БАБУЛІ**

Люлі-люлі-люлі,
Пойдзем да бабулі,
Панясём цукерку,
Дранікаў талерку.
Люлечкі-люленькі,
Панясём сьвеньку.
Дзед пасее жыта.
Будзе зімка сьтнай.

ОЙ, БАЛІЦЬ!

Стогне чорненькі жучок:
На яго зляцеў сучок.
— Ой, баліць у мяне спінка!
— Выбачай, — шэпча рабінка.



У жыцці чалавека і грамадства кніга заўсёды займала пачэснае месца. І недарма бібліятэку называюць “скарбонкай ведаў”. Дзе яшчэ, у якім месцы ці ўстанове, як ні ў бібліятэцы, можна знайсці амаль любое выданне, у якім на дадзены момант маеш патрэбу: ці то проста для байлення часу, або набываюць канкрэтныя ведаў ды пашырэння свайго светапогляду. Бо тут сканцэнтравана лепшая айчынная і сусветная спадчына прыгожага пісьменства.

Сённяшні наш суразмоўца — дырэктар Шклоўскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы (і Цэнтральнай раённай бібліятэкі) Тамара МІНКІНА.

ІМКНЁ МСЯ

ЗАЦІКАВІЦЬ ЧЫТАЧА

— Тамара Уладзіміраўна, кожная бібліятэка мае сваю гісторыю стварэння, якая яна ў вашай установе?

— Трэба адзначыць, што Шклоўская цэнтральная раённая бібліятэка не выключэнне і таксама мае сваю гісторыю. А пачыналася ўсё з хаты-чытальні, якая ў далёкім 1923 годзе на базе, так бы мовіць, грамадскага фонду была рэарганізавана ў бібліятэку. Тады кніжны фонд сфарміравалі шляхам збору кніг у насельніцтва і складаў ён крыху больш за пяцьсот экзэмпляраў. У бібліятэцы, якая ўваходзіла ў лік устаноў, прызначаных аказваць усебаковую дапамогу ў распаўсюджванні ведаў, асветы, самаадукацыі насельніцтва горада і раёна, бібліятэчныя работнікі працавалі на дабрачыннай аснове, а пастаянных чытачоў налічвалася каля пяцідзсяткі чалавек.

Бібліятэка ў пэўныя часы знаходзілася ў розных будынках, а цяпер прапісалася ў новым Доме культуры.

— Колькі бібліятэк уваходзіць у Цэнтралізаваную сістэму, і ў чым адметнасць іх дзейнасці?

— У цяперашні час у Цэнтралізаваную бібліятэчную сістэму ўваходзяць трыццаць пяць бібліятэк: цэнтральная, дзіцячая, дваццаць дзевяць сельскіх філіялаў і чатыры новыя віды устаноў — бібліятэкі-клубы.

Да слова, кожная з бібліятэк па-свойму адметная; напрыклад, дзве сельскія — Чарнаруцкая і Зарэчанская — з’яўляюцца школамі перадавога вопыту. Зарэчанская — па рабоце з маладымі спецыялістамі, а Чарнаруцкая — па рабоце з беларускай і краязнаўчай літаратурай. Дарэчы, работа Чарнаруцкай сельскай бібліятэкі па краязнаўстве не заслалася незаўважанай і па выніках IX Рэспубліканскага конкурсу “Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры” стала пераможцам.

Увогуле, усе бібліятэкі раёна з’яўляюцца адным з важнейшых элементаў сацыяльна-культурнай сферы. Яны арганізуюць і праводзяць культурна-масавую работу, прадастаўляюць магчымасць жыхарам горада і раёна карыстацца бібліятэчнай кнігай і перыядыкай. Галоўная ж функцыя бібліятэк, на мой погляд, — інфармацыйная, і для яе выканання ў нас маюцца ўсе ўмовы: разна-

стайны па складзе кніжны фонд, даставковы пералік перыядычных выданняў... Ды і нашы супрацоўнікі пастаянна вядуць пошук новых форм работы для таго, каб як мага лепш задаволіць патрэбы чытачоў.

— Дарэчы, ці багаты ў вас кніжны фонд? За кошт чаго адбываецца яго папаўненне і як ідуць справы з падпіскай на перыядычныя выданні?

— Нашы бібліятэкі валодаюць універсальным кніжным фондам. Так, у Цэнтральнай бібліятэцы налічваецца 64 тысячы экзэмпляраў, а ва ўсіх установах сістэмы — 464 тысячы асобнікаў.

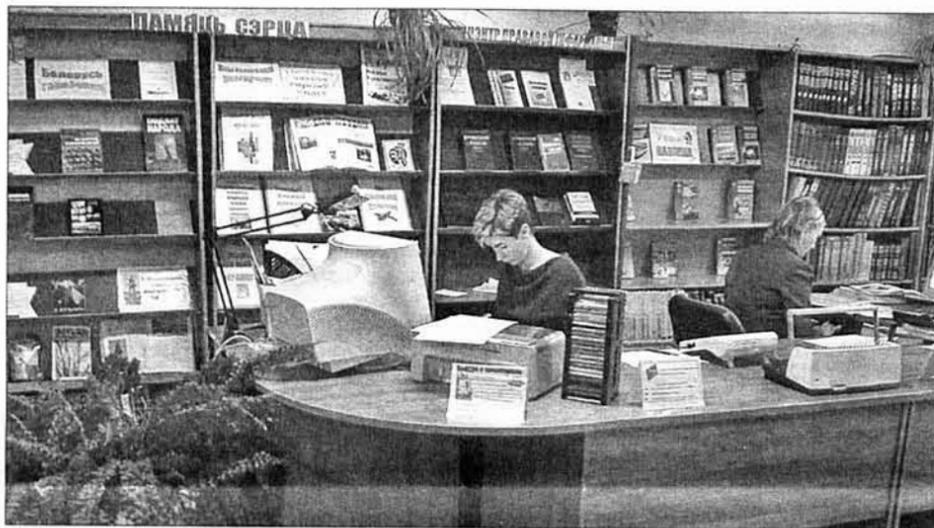
Цяжкасці з камплектаваннем новымі выданнямі, вядома ж, ёсць, але нам дапамагаюць спонсары-землякі, колішнія чытачы нашай бібліятэкі: старшыня Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Уладзімір Канаплёў і дэпутат Муніцыпальнага Савета горада Санкт-Пецярбурга Сяргей Харлаўцеў. Ды і чытачы не застаюцца абыякавымі: прыносяць і дораць кнігі; прозвішчы і імёны ўсіх іх знаходзяцца на пачэсным месце перад уваходам ва ўстанову.

Таксама на выдаткаванні і заробленыя грошы набываем кнігі, даведачную і іншую літаратуру, як на роднай, так і на рускай мовах. Бо не заўсёды тое, што патрэбна нашым наведвальнікам, выдаецца па-беларуску. Маём багаты і разнастайны перыядычны друк: выпісваем 126 найменняў газет ды часопісаў, у тым ліку штотыднёвік “Літаратура і мастацтва” і іншыя выданні вашай установы. Вялікім попытам, дарэчы, карыстаюцца часопісы “Польмя”, “Нёман”, “Маладосць”...

— Якія аддзелы ды паслугі маюцца ў вашай бібліятэцы?

— Найперш хачу сказаць, што штат нашых бібліятэчных работнікаў — дваццаць творчых чалавек; усе супрацоўнікі маюць вышэйшую або спецыяльную бібліятэчную адукацыю. Як і паўсюль, абслугоўванне чытачоў вядзецца па абанемце і ў чытальнай зале. У нас тры аддзелы: маркетынгу, абслугоўвання і інфармацыі ды камплектавання і апрацоўкі літаратуры.

Таксама створаны Цэнтр прававой інфармацыі для самастойнай работы наведвальнікаў з поўнатэкставым банкам



дадзеных прававой інфармацыі нашай краіны. Тут можна знайсці заканадаўства Рэспублікі Беларусь, міжнародныя дагаворы, рашэнні органаў мясцовага кіравання і т. п.

Што да платных паслуг, дык у нас працуе копі-цэнтр. Маём шэсць камп’ютэраў (з доступам да Інтэрнета), сканеры, прынтэры, ксераксы, пералётную машыну, і за невялікую плату кожны жадаючы можа імі карыстацца. Або нашы супрацоўнікі па просьбе наведвальнікаў набіраюць тэкст, раздрукоўваюць, адшукваюць разнастайную інфармацыю. Таксама распрацоўваем сцэнарыі розных мерапрыемстваў, складаем тэматычныя буклеты, выдаём літаратуру з камерцыйнага абанемента...

Так як бібліятэка абрала прырытэтным кірункам дзейнасці экалагічнае выхаванне, у нас працуе Цэнтр экалагічнай культуры і інфармацыі “ЭКА”. У яго складніку: спецыялізаваны фонд літаратуры па экалогіі; інфармацыйны і тэматычны бібліяграфічны матэрыялы; тэматычная картатэка “Экалогія роднага краю” ў раздрукаваным ды электронным варыянтах і сцэнарныя матэрыялы для правядзення масавых мерапрыемстваў. Таксама пры бібліятэцы дзейнічае народны калектыў аматараў кветак “Фларыяда”. Дарэчы, званне “народны” гэтаму клубу было ганаравана сёлета.

— Ці шмат чытачоў у вас на абанемце? Хто, у асноўным, наведваецца ў бібліятэку?

— У Цэнтральнай бібліятэцы на абанемце 5800 чалавек — гэта кожны трэці жыхар нашага горада, а ўсяго па сістэме — 25700 абанентаў. Колькасць жа кнігавыдач толькі ў горадзе складае каля ста тысяч. Да нас наведваюцца ўсе катэгорыі грамадзян: шмат школьнікаў, студэнтаў, а таксама людзі сярэдняга ўзросту, пенсіянеры... Некаторыя чытачы маюць “стаж” у некалькі дзсяткаў гадоў.

— Я бачу тут шмат кніжчак, якія вы самі выдаеце...

— Як я ўжо казалася, у нас добрая аргтэхніка і спецыялісты, таму рыхтуем і выдаём свае асабістыя буклеткі, кніжчкі, улёткі... Бібліятэка выдае

прэс-дайджэст “ЭКА”, тэматычныя буклеты: “Календар знамянальных і памятных дат”, “Калейдаскоп цікавых фактаў”, “Легенды роднага краю”, а таксама інфармацыйны бюлетэнь “Панарама жыцця бібліятэк Шклоўшчыны”, бібліяграфічныя выданні і г.д.

— Тамара Уладзіміраўна, ці ладзіце разам з супрацоўнікамі для вашых наведнікаў якія-небудзь вечарыны, мерапрыемствы...?

— Так, мы рэгулярна падрыхтоўваем і праводзім розныя масавыя мерапрыемствы: літаратурныя і музычныя гасцеўні, тэматычныя вечарыны, выстаўкі дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва... Перыядычна ладзім сустрэчы з цікавымі людзьмі: літаратарамі, мясцовымі народнымі майстрамі, запрашаем у якасці гасцей супрацоўнікаў аховы здароўя, адукацыі, праваахоўчых органаў.

Загэдзя ствараем календар знамянальных дат і адпаведна яму плануем работу. Абавязкова да кожнай значнай даты ці юбілею афармляем кніжныя выстаўкі, знаёмім з творчасцю пісьменнікаў праз літаратурныя, пазытычныя або інфармацыйныя вечарыны. Калі ёсць магчымасць, запрашаем да нас, у бібліятэку. Не так даўно адзначалі юбілей землякоў-літаратараў Лявона Анціпенкі і Алеся Жыгунова. Было своеасаблівае падарожжа па творчасці Яўгена Крупенкі, якога, на жаль, ужо няма з намi.

Сумесна з Домам культуры адзначаем усе дзяржаўныя святы, тут трэба падзякаваць загадчыку аддзела культуры Шклоўскага райвыканкама Галіне Валозінай і ўсім нашым бібліятэкарам. Напрыклад, на дзень бібліятэк заўсёды рыхтуем розныя конкурсныя праграмы, запрашаем пенсіянераў, ветэранаў бібліятэчнай справы.

Адным словам, заўсёды імкнёмся зацікавіць нашых наведвальнікаў, робім для іх кожны раз нешта новае, своеасаблівае, адметнае і запамінальнае. Памятайце, мы працуем для вас. Так што запрашаем да нас, у бібліятэку. Упэўнены, вы не пашкадуеце!

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара



Што ў імені табе маім?

Усё цячэ, усё мяняецца. Нават імёны і прозвішчы не застаюцца аднолькавымі. Якім было маё здзіўленне, калі летась аднакурсніцу Сашу выкладчыкі пачалі называць Алісай. Аказваецца, і па пашпарце, і ў журнале яна ўжо была Алісай-Аляксандрай.

— У нас у сям’і тры сястры-трайняшкі, — тлумачыць Аліса-Аляксандра. — Адна бабуля назвала першую ў свой гонар, другая дала сваё імя іншай унучцы, а мяне бацька пажадаў назваць, як і сябе, — Саша. Хаця маці хацела, каб я была Алісай.

Такім чынам, усюды (і ў садку, і ў школе) дзяўчынку ведалі як Сашу, а маці ўпарта працягвала клікаць дачку Алісай. І калі Саша вырасла, яна з маці, употай ад бацькі, падала заяву ў ЗАГС. Увесь працэс заняў каля паўгода і абышоўся ў сорак тысяч рублёў. Вядома, спачатку бацька быў незадаволены, але пасля звыкся. Цяпер сваім новым знаёмым дзяўчына прадстаўляецца як Аліса-Аляксандра, а тэя звычайна выбіраюць першае імя.

Дзяўчыне як маладой журналістцы зручна мець дваіное імя — кідка выглядае на газетнай паласе. Аднак пры рэгістрацыі на прэс-канферэнцыях бываюць праблемы.

— То так запішыць, то гэтак, — кажа Аліса-Аляксандра.

Увогуле Саша задаволеная, бо арганічна адчувае сябе з дваіным імем і можа на роўных карыстацца кожным з яго складнікаў.

Змена імя, прозвішча і нават імя па бацьку — сёння нярэдка з’ява ў Беларусі. Толькі ў ЗАГСе Першамайскага раёна г.Мінска, па словах Станіслава Макарэвіч, начальніка аддзела ЗАГС, за 9 месяцаў з пачатку года свае імёны змянілі 109 чалавек. Каля 80 працэнтаў — гэта жанчыны, якія пасля разводу пажадалі вярнуць сваё дзявочае прозвішча.

Два-тры разы на год бываюць выпадкі, калі бацькі мяняюць імя свайму дзіцяці яшчэ да года. Напрыклад, не падумалі добра, калі называлі. Да 16 гадоў рашэнне прымаюць органы апекі.

Зваротаў з-за немілагучнасці імя вельмі мала. Адмоў амаль не бывае. Аднак, калі гэта здарэцца, такое рашэнне можна абскардзіць. У ЗАГСе гутараць з заяўнікам, і калі яму не раіць мяняць імя, той, як правіла, пагаджаецца. Звычайна жадаюць пазбавіцца ад так званых “жывельных” прозвішчаў і тых, што характэрныя для ўсходніх рэспублік, якія цяжка вымаўляюцца альбо дрэнна запамінаюцца.

Мяняю імя на псеўданім

Аляксей — галоўны рэдактар маладзёжнага пракса “Творчы Дом”. Але так маладога чала-



века называюць толькі бацькі ды аднакурснікі ва ўніверсітэце. Большасць знаёмых ведаюць хлопца як Янку Буслу і нават не згадваюцца пра яго сапраўднае імя. Псеўданім ён абраў сабе тры гады таму, калі зарэгістраваўся на адным з сайтаў у Інтэрнэце. Імя яму проста падалася (у школе вучыўся разам з Янам), а прозвішча ўзяў, як у бабулі да шлюбу.

Пасля заканчэння ўніверсітэта Аляксей збіраецца падаць заяву аб змене імя і прозвішча ў ЗАГС і атрымаць пашпарт з новымі дадзенымі. Цяпер хлопец працуе ў адной з інтэрнет-кавярняў Мінска. На грудзях у яго вісіць бэджык з сапраўдным імем. Знаёмыя, што часам наведваюць гэтае месца, здзіўляюцца: “О! Дык цябе Аляксеем завуць?” “Іншага бэджыка не было”, — адказвае той.

Малады чалавек вельмі прызвычаіўся да свайго псеўданіма. І часам нават забывае, што гэта пакуль яшчэ яго несапраўднае імя.

— Аднойчы да нас патэлефанавала дзяўчына, — расказвае Аляксей, — і папрасіла Яна. Мы пачалі размаўляць. Яна сказала, што мы дамаўляліся на кант інтэрв’ю. Калі ўжо былі вызначаны месца і час сустрэчы, я ўспомніў, што ў нас працуе яшчэ адзін Ян. І стала відавочным, што журналістка хацела паразмаўляць менавіта з ім.

Аляксею падабаецца яго псеўданім, ён цалкам беларускі. І ўжо цяпер у розных дакументах хлопец ставіць подпіс: Ян Аляксандравіч Бусел.

У ЗАГСе Ленінскага раёна Мінска за гэты год было прынята 134 заявы аб змене імя і прозвішча. Як паведаміла вядучы спецыяліст ЗАГСа Ленінскага раёна сталіцы Любоў Пятровіч, летась са 136 паддзельных заяваў не прынялі толькі 10. Рэдка, але здараюцца выпадкі змены прозвішча з-за немілагучнасці. Напрыклад, у мінулым годзе пад такую класіфікацыю патрапілі наступныя: Жыжа, Ячкін, Дурэйка, Крываног, Рылка, Баламут. Зусім нядаўна заяву падала сям’я Калупаевых.

Імёны мяняюцца радзей. Прычыны ў асноўным бытавыя: у пашпарце значыцца адно імя, а ў сям’і называюць па-іншаму. У сакавіку, напрыклад, вядучая Першага музычнага канала Люся Лушчык памянула імя, якое раней у пашпарце значылася як Людміла.

Працягнуць мамін род

Гтарыст музычнага гурта “Лояльны муравей” Аляксандр Грыгор’еў, які зусім нядаўна быў Анціпавым, яшчэ не заўсёды адгукаецца на сваё новае прозвішча. Аднак не шкадуе аб змене. У яго ёсць родны брат Паша, таму будзе каму працягнуць род бацькі. Аднак пра дзявочае прозвішча маці ніхто не паклапаціўся. Вось Аляксандр і захацеў стаць Грыгор’евым, як калісьці маці, каб працягнуць яе род. Да таго ж у хлопца не вельмі добрыя адносіны з бацькам, якога таксама завуць Аляксандрам. І жывуць яны цяпер з братам асобна ад бацькоў, самастойна.

— Раней дома заўсёды былі праблемы, — расказвае брат Паша. — Патэлефануе хто-небудзь і пытаецца Аляксандра. А якога? — Анціпава. А якога: старэйшага ці малодшага?

Заяву Аляксандр падаў вясной, новы пашпарт атрымаў летам. Аднак калі ідзе па ступеньцы, называе сваё старое прозвішча. І ў музычным вучылішчы, студэнтам якога ён з’яўляецца, яго ведаюць як Анціпава. А новым знаёмым ужо прадстаўляецца як Аляксандр Грыгор’еў.

— Я яшчэ не зусім усваяю тое, што ў мяне новае прозвішча, — дзеліцца гітарыст, — але думаю, хутка прызвычаюся.

Працэс змены прозвішча ці імя звычайна займае ад месяца да трох, пасля яшчэ трэба атрымаць новы пашпарт. Дзяржаўная пошліна за працедуру — адна базавая велічыня, а замена дакумента абыдзецца ў палову ад гэтай сумы. Але справа, напэўна, не ў грошах. Трэба добра падумаць перад тым, як памяняць імя на ўсё жыццё. Нездарма ж кажуць, як карабель назавеш, так ён і паплыве.

Яўгенія МАНЦЭВІЧ,
студэнтка факультэта журналістыкі БДУ

ЗАХАРАВА, 19



Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва”; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнэце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва” — прымае да разгляду выдавецкія практыкі самай шырокай тэматыкі; — выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг; — арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-79-65

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Мы-беларусы



Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе “Літаратура і Мастацтва”. Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Правінцыйная гісторыя

музей мы так і не трапілі, як і не пачулі, акрамя невыразных эмацыйных тлумачэнняў, пра гісторыю Маладзечанскага краю. Падумалася ў той момант, без нейкай крыўды на кагосьці: чаму унікальная ўстанова знаходзіцца столькі часу на так званай “вымушанай рэстаўрацыі”?

У вёсцы, дарэчы, і крама адсутнічае, хаця там пражывае шмат ветэранаў, пажылых людзей. Ды і занябаны храм — “Помнік XIX ст., які ахоўваецца дзяржавай”, рэстаўруецца ўжо не адно дзесяцігоддзе (акрамя пастаўленых у 90-х будаўнічых лясоў, там нічога не змянілася. Не ў лепшым стане могілкі беларускіх інсургентаў Касцюшкі і Якубоўскага дыі паўстанцаў Каліноўскага, што знаходзяцца наўпрост вёскі, праз чыгунку.

Яшчэ ў юнацкім узросце, на чале з вядомымі гісторыкамі Міколам Казлоўскім ды Сяргеем Вітушкам, я прымаў удзел у маладзёжнай экалагічнай акцыі па ачыстцы і аднаўленні гэтых могілак, якія паступова станавіліся за-

рослым лясным масівам. На жаль, за апошнія пятнаццаць гадоў яны вярнулі сабе “спрадвечны” выгляд. Менавіта тады ў гонар нашых патрыётаў былі ўсталяваныя два агромністыя валуны і каменная лесвіца да іх. Але пазней усё расцягнулі мясцовыя жыхары на падмуркі для сваіх дамоў, бо за могілкамі месціцца новы дачны пасёлак..

Пра агульную культуру значнай часткі нашага насельніцтва казаць зараз не будзем. Але няўжо за мінулы час, акрамя ўзгаданых ініцыятыў, на маладзечанскай зямлі не знайшлося ні прагрэсіўных краязнаўцаў, ні адказных чыноўнікаў, якія б звярнулі ўвагу шырокай грамадскасці на гэты выключны гістарычны комплекс нацыянальнага значэння? Тым больш, што падобныя намаганні цалкам супадаюць з дзяржаўнай палітыкай развіцця нацыянальнага экалагічнага турызму.

Сяргей ПАТАРАНСКИ

Плябань — вядомае селішча на Маладзечанскай зямлі, якое славіцца сваёй багатай гісторыяй. Менавіта туды і накіравайся на “уікэнд” са сваімі сябрамі, каб падыхаць настоеным на стагоддзях паветрам і пабачыць гэта гістарычнае мястэчка.

Першае, што кідаецца ў вочы пры ўваходзе ў вёску з боку чыгуначнай станцыі, дык будынак краязнаўчага музея — філіяла Дзяржаўнага літаратурнага, куды мы адразу і накіраваліся. Але, на дзіва, гэтая ўстанова ў выхадны дзень (!) чамусьці была “пад замком”. І як высветлілася пазней, яе унікальныя матэрыялы пыляцца дзесьці ў сталіцы, а рамонт зацягнуўся гадоў на... пяць. Просьба ж распавесці хоць крыху пра гістарычнае мінулае краю засталася нерэалізаванай. Па словах вяртаўніка, збянтэжанага нашым раптоўным з’яўленнем — “націскам”, дырэктарка (па сумяшчальніцтве — настаўніца беларускай мовы ў тутэйшай школе) “з’ехала па справах у Мінск”. Падалося, што шануюнае спадарства ўспрыняла нас за нейкую нечаканую праверку! Але, зразумела, у



Услухайся сэрцам...

Яму было б 80. Але не давялося кампазітару дажыць да такой прыгожай даты, сёлетні юбілей Юрыя Семянякі музыкальна грамадскасць адзначае без яго...

Творчасці народнага артыста Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Юрыя Семянякі прысвячалася ўрачыстае адкрыццё Міжнароднага фестывалю мастацтваў "Беларуская музыкальная восень" у сталічнай філармоніі. Праграма нагадвала незвычайны канцэрт-спектакль: з удзелам Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Беларусі імя І.Жыновіча, Дзяржаўнага камернага хору Беларусі, нашых лепшых салістаў; з выкарыстаннем дакументальных кінакадраў, рэдкасных архіўных гуказапісаў. Гучалі фрагменты з оперных твораў і аперэт, музыка, напісаная Ю.Семянякам да кінафільмаў, і, вядома ж, яго песні, якія захоўваюць папулярнасць і ў нашы дні.

У гісторыю беларускага музыкальнага мастацтва ён увайшоў як папулярны кампазітар-песеннік, удалы меладычнага таленту. Шэраг яго песень лічыцца нацыянальнай музыкальнай класікай і працягвае, насуперак плыні гадоў і дзякуючы сучасным аранжыроўкам, актыўнае жыццё ў рэпертуары выканаўцаў новага пакалення. «Ой, шумяць лясы зялёныя», «Ты мне вясною прыснілася», «Явар і каліна», «Беларусачка», «Травы дзетства», «Не за вочы чорныя»... Выпускнік Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (клас прафесара А.Багатырова), ён творча засвоіў самабытныя традыцыі нацыянальнай кампазітарскай школы і ўвасобіў ва ўласных творах лірычны спеўны дар свайго народа. Піру Ю.Семянякі належаць чатыры оперы (у тым ліку "Зорка Венера", прысвечаная Максіму Багдановічу, "Новая зямля" паводле аднайменнай паэмы Якуба Коласа), пяць музыкальных камедый (сярод якіх і "Паўлінка" паводле Янкі Купалы, і казка для дзяцей "Сцяпан — вялікі пан"), мноства харавых твораў, вакальных ансамбляў, рамансаў і песень на тэксты розных паэтаў, камерная інструментальная музыка...

Так, гэта гісторыя. Няма яе знакаў, звязаных з імем Ю.Семянякі, ёсць у фондах Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музыкальнай культуры Беларусі: дакументы, ноты, асабістыя рэчы, гуказапісы... Але песенная спадчына кампазітара існуе і ў новым стагоддзі — як незабыўная класіка, бо паміж ёю і сённяшнім днём не парываецца

жывая і творчая павязь. І сведчанне таго — натхнёныя, цёплыя словы і спевы гасцей юбілейнай мемарыяльнай вечарыны, што наладзіў музей. Выступала народная артыстка Беларусі Наталія Гайда, выканаўца галоўных роляў у музыкальных камедыях, аперэтах Ю.Семянякі, непаўторная, абаяльная гераіня-Паўлінка. Самы музыкальны сучасны паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзімір Карызна падзяліўся шчырымі згадкамі пра свайго душэўнага сябра, улюбёнага ў родны край: разам яны стварылі столькі цудоўных песень, харавых твораў, сярод якіх "Беларусь мая сінявокая", "Люблю цябе, Белая Русь", "Якая ты цудоўная, Радзіма", "Журавіны", кантата "Зямля мая"... Канцэртную праграму падрыхтавалі вакальная група «Дыямент», салісты.

Днямі музыка Ю.Семянякі гучала і ў Гродне: яе выконвалі навучэнцы 1-й дзіцячай музыкальнай школы, якая носіць імя кампазітара. У Гродне яму давялося працаваць — канцэртмайстрам зна-



С.Б. Фота К.Дробава

най капэлы пад кіраўніцтвам Р.Шырмы, якая некаторы час пасля Вялікай Айчыннай вайны знаходзілася ў гэтым горадзе. Дарэчы, цяпер тут праводзіцца Міжнародны конкурс творчасці юных кампазітараў, які таксама носіць імя Юрыя Семянякі. Сімвалічны штрых. І зарука таго, што імя гэтае будзе перадавацца наступным пакаленням.



ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2006 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»
Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 5200 руб.
на 3 месяцы — 15600 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 6 месяцаў — 25200 руб.

«Малалось»
Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 5200 руб.
на 3 месяцы — 15600 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 6 месяцаў — 25200 руб.

«Польмя»
Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 5000 руб.
на 3 месяцы — 15000 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 6 месяцаў — 24600 руб.

«Всемирная литература»
Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 5200 руб.
на 4 месяцы — 10400 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 5000 руб.
на 6 месяцаў — 15000 руб.

«Нёман»
Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 4000 руб.
на 3 месяцы — 12000 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 5000 руб.
на 3 месяцы — 15000 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 6 месяцаў — 24600 руб.



Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА



АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукпісы рэдакцыі
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і верстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2901
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
14.12.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1474

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12